

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАГІСТРА**

на тему: **СУЧАСНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ**

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Фролова Олександра Олександрівна

Керівник:

кандидат юридичних наук
Черненко Олена Михайлівна

Рецензент:

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	8
1.1. Поняття зовнішньої політики держави та фактори її формування	8
1.2. Етапи та фактори формування зовнішньої політики Великої Британії..	13
1.3 Концепція «Глобальної Британії» у сучасній зовнішній політиці Великої Британії.....	24
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	33
2.1. Принципи та напрями сучасної зовнішньої політики Великої Британії...	33
2.2. Інституційні інструменти зовнішньої політики Великої Британії	41
2.3. Економічні, дипломатичні та безпекові інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії	51
2.3.1 Економічні інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії	51
2.3.2 Дипломатія та м'яка сила як інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії	54
2.3.3 Безпекові та оборонні інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії	59
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	64
3.1 Виклики, результати та перспективи реалізації зовнішньої політики Великої Британії	64
3.2 Місце України у сучасній зовнішній політиці Великої Британії	72
Висновки до розділу 3	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Актуальність. У багатополярній системі міжнародних відносин Велика Британія продовжує відігравати важливу роль, залишаючись ядерною державою, постійним членом Ради Безпеки ООН та лідером Співдружності націй. Вихід країни з Європейського Союзу спричинив трансформацію зовнішньої політики та пошук нового, більш вигідного місця Сполученого Королівства на міжнародній арені, що особливо проявляється через концепцію Глобальної Британії. Окрім того, Велика Британія залишається однією з провідних держав, що формують міжнародний порядок, активно реагуючи на глобальні виклики, такі як зміни клімату, боротьба з тероризмом і забезпечення міжнародної безпеки. Російське повномасштабне вторгнення в Україну спричинило посилення двостороннього співробітництва Великої Британії та України, що робить Велику Британію одним з ключових партнерів України. Ці та інші фактори зумовлюють актуальність вивчення концептуальних засад та особливостей реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії.

Ступінь вивченості теми. Різні аспекти зовнішньої політики Великої Британії досліджували як українські, так і закордонні науковці. Історію та становлення зовнішньої політики Великої Британії вивчали Дженкінс С. [9], Чаплайс П. [11], Хадді Л. [17]; її концептуальні засади, в тому числі концепцію «Глобальної Британії» дослідили Пик С [24]. та Шевченко А. [25]. Значний науковий доробок щодо реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії складають роботи Грубінко А., Климчук І. [54] та Яковенко І. [81]. Ці роботи розкривають різні аспекти зовнішньої політики Великої Британії, від історії формування до сучасної дипломатії та підтримки України, проте, зважаючи на постійний розвиток зовнішньої політики та нові виклики міжнародного середовища, подальші дослідження актуальні.

Мета полягає у визначенні концептуальних засад та особливостей реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії.

Мета визначає наступні **завдання**:

- визначити поняття зовнішньої політики та фактори її формування;
- охарактеризувати етапи та фактори формування зовнішньої політики Великої Британії;
- визначити особливості концепції «Глобальна Британія» у сучасній зовнішній політиці Великої Британії;
- розкрити принципи та напрями сучасної зовнішньої політики Великої Британії;
- визначити та охарактеризувати основні інституції, що реалізують зовнішню політику Великої Британії;
- охарактеризувати економічні, дипломатичні та безпекові інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії;
- описати виклики, результати та перспективи реалізації зовнішньої політики Великої Британії;
- встановити місце України у сучасній зовнішній політиці Великої Британії.

Об'єкт становить сучасна зовнішня політика Великої Британії.

Предмет – концептуальні засади та особливості реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії.

У роботі використано такі **методи дослідження**: аналіз і синтез – для визначення поняття зовнішньої політики та факторів її формування; історичний підхід – для з'ясування етапів формування зовнішньої політики Великої Британії; абстрагування – для виділення ключових факторів формування зовнішньої політики Великої Британії; кореляційний аналіз – для встановлення зв'язку між етапами та факторами формування зовнішньої політики Великої Британії; дедукція – для переходу від теоретичних закономірностей формування зовнішньої політики до її формування та реалізації у Великій Британії; аналіз, івент-аналіз та контент-аналіз – для дослідження особливостей концепції «Глобальної Британії» та механізму реалізації зовнішньої політики Великої

Британії; спостереження – для збору даних щодо викликів зовнішній політиці Великої Британії; оцінки – для визначення основних результатів реалізації зовнішньої політики Великої Британії; прогнозування – для виявлення перспектив розвитку зовнішньої політики Великої Британії, а також синтез – для встановлення місця України у сучасній зовнішній політиці Великої Британії та моделювання – для створення сценаріїв розвитку допомоги Україні як наряду зовнішньої політики Великої Британії.

Інформаційна база дослідження включає матеріали, основні положення та висновки з наукових публікацій, програмні документи, нормативно-правові акти, соціологічні дані та статті, опубліковані в глобальній мережі Інтернет.

Практичне значення отриманих результатів. Рекомендації та висновки, розроблені авторкою в кваліфікаційній роботі магістра можуть бути застосовані: державними органами зовнішніх зносин України, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, що здійснюють функції чи дослідження в зазначеній сфері; при підготовці навчальних матеріалів в рамках освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів «Міжнародні відносини» та магістрів «Міжнародні відносини, суспільні комунікації, регіональні студії» спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації, регіональні студії», зокрема дисциплін «Зовнішньополітичні стратегії та доктрини», «Державне управління і прийняття зовнішньополітичних рішень», «Актуальні проблеми міжнародних відносин та глобального розвитку», що викладаються у Харківському національному університету імені В. Н. Каразіна.

Апробація результатів дослідження здійснена у вигляді публікації тез наукової доповіді для участі у Всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» 2024 року на тему «М'яка сила як інструмент реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії» та «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» 2023 року на тему «Політика Шотландії щодо Європейського Союзу в контексті шотландського націоналізму».

Характеристика основної частини тексту роботи. Перший розділ присвячений теоретичним засадам зовнішньої політики та факторів її формування. У ньому встановлюється зв'язок між етапами та факторами формування зовнішньої політики Великої Британії. Крім того, у першому розділі визначаються особливості концепції «Глобальної Британії». Другий розділ роботи встановлює принципи та напрями сучасної зовнішньої політики Великої Британії, зокрема акцентується увага на ролі основних інституцій, що реалізують зовнішню політику Великої Британії. Також надано характеристику основних інструментів здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії. У третьому розділі представлені дані щодо викликів сучасній зовнішній політиці Великої Британії та оцінюються результати її реалізації за останні роки урядами консерваторів та лейбористів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що складаються з підрозділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 88 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, з них основного тексту – 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

1.1. Поняття зовнішньої політики держави та фактори її формування

Необхідність у спілкуванні та співробітництві з іншими державними утвореннями виникає із появою організованої політичної форми суспільства на певній території – держави. Ця співпраця виражає загальний курс держави в міжнародній системі. Зовнішня політика є невід’ємною та дуже важливою функцією держави, складовою її політики в цілому. Вона має всеохоплюючий характер і вплив на регулювання суспільних відносин.

Зовнішню політику і відповідні їй відносини досліджували в рамках теорії міжнародних відносин. Проте саме поняття зовнішньої політики, як і політики загалом, залишається предметом численних дискусій. Зовнішню політику держави можна трактувати як загальний напрямок і діяльність її політичного керівництва на міжнародній арені, спрямовані на реалізацію певних інтересів і цілей через взаємодію з іншими суб'єктами міжнародних відносин.

Зовнішня політика має специфічні риси у порівнянні з внутрішньою, оскільки здійснюється в міжнародному середовищі, яке визначає її зміст і форми. Політична діяльність на міжнародному рівні включає значний елемент випадковості та непередбачуваності, що вимагає високого рівня професіоналізму від осіб, які ухвалюють рішення. Незважаючи на важливість дослідження зовнішньої політики, її визначення та інтерпретація досі викликають значні труднощі.

Першим підходом до розуміння зовнішньої політики є розглядання зовнішньої політики як такої, що впливає з внутрішньої, оскільки є проявом однієї з ключових функцій суверенної влади – зовнішньої. Її регулює

національне законодавство, а формування цілей і принципів здійснює парламент, тоді як уряд реалізує ці рішення [1].

Другий підхід розуміє зовнішню політику як автономну від внутрішньої через специфіку міжнародного середовища. Це пояснюється різницею між внутрішнім і зовнішнім середовищем: перше централізоване й підпорядковується національним інституціям, тоді як друге – децентралізоване і незалежне. Зовнішня політика залежить від адаптації держави до міжнародного середовища, де діють інші держави зі своїми національними інтересами [1].

Третій підхід передбачає, що зовнішня політика існує паралельно з внутрішньою, оскільки ґрунтується на зовнішніх національних інтересах, які відрізняються від внутрішніх [1].

Четвертий підхід ґрунтується на принциповій різниці зовнішньої та внутрішньої політики через те, що в її реалізації використовуються інші засоби та методи [1].

У XVIII—XIX ст. поняття "зовнішня політика" переважно трактували як дипломатичну діяльність держави або мистецтво здійснювати відносини між державами [2].

На думку британського вченого Йосефа Франкеля, зовнішня політика представляє собою сукупність дій і прийнятих рішень у відносинах з іншими державами. Він зазначає, що вивчення зовнішньої політики може зосереджуватися або на поведінці окремих держав, або на зростаючих спільних інтересах людства, на методах запобігання війнам і пошуку засобів мирних змін, на економічному, соціальному і культурному співробітництві між державами та міжнародними установами. У своїй роботі «Формування зовнішньої політики» він наголошує, що зовнішня політика опинилася під пильною увагою громадської думки після Першої світової війни; в той час стали вагомими підстави наголошувати на її особливостях через міжнародне середовище, в якому вона проводиться [3].

Важливим є теоретичний доробок щодо зовнішньої політики американського вченого Джеймса Розенау. У своїй роботі «Вивчення світової політики» він розділяє внутрішню і зовнішню політику, виходячи з їхньої нетотожності та діалектичної взаємопов'язаності. На його думку, для кращого визначення зовнішньої політики треба користуватися інтегрованою інформацією та аналізом на різних рівнях – від індивідуальних особливостей політичного лідера до системи міжнародних відносин [4].

Українські дослідники зовнішньої політики В. Баштанник та Є. Суліма визначають її як діяльність держави на міжнародній арені, яка регулює відносини з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності, спирається на економічний, демографічний, військовий, науково-технічний і культурний потенціали взаємодіючих держав. [5].

В українському політологічному словнику зовнішня політика тлумачиться як загальний курс держави в міжнародних справах, який регулює відносини з іншими країнами та інституціями згідно з потребами, принципами і цілями внутрішньої політики. Дипломатія тут розглядається як основний засіб реалізації зовнішньої політики у дво- та багатосторонніх відносинах [6].

Зовнішня політика формується індивідуально у кожного актора міжнародних відносин. Концептуальні засади цього процесу залежать від ряду факторів внутрішнього і зовнішнього походження. До першої групи факторів, що визначають зміст зовнішньої політики держави, відносять об'єктивні (фізичні) чинники, першим з яких є географічні характеристики держави. Визначальними є розташування та топографія держави. Іншим важливим фактором формування зовнішньої політики є демографічна ситуація, оскільки демографічні характеристики формують її соціальну базу. До вимірюваних демографічних показників відносять кількість населення, вікову структуру, фактори щодо здоров'я та освіченості населення. Наявність освіченого та здорового населення є важливим фактором, що позначається на спроможності держави реалізовувати свої національні інтереси у зовнішній політиці.

Моральний дух населення відносять до невимірюваних демографічних факторів, проте він також відіграє важливу роль [7].

Суб'єктивні (нефізичні) чинники, такі як тип політичної системи, якості окремих осіб, що приймають рішення у зовнішній політиці, політична культура визначають другу групу факторів, що формують зовнішню політику держави. Сюди також можна віднести і характеристики, що переплітаються з демографічним фактором морального духу суспільства, наприклад, ідеологія, мораль, патріотизм, рівень національної злагоди, що формується на основі цивілізаційних особливостей держави. Так, наприклад, на зовнішню політику впливає тип політичної системи. Поділ на демократичні та авторитарні системи призведе до різниці у розробленні зовнішньополітичного курсу та у самій сутності зовнішньої політики через різниці у процесі обрання всередині держави [7].

Іншим фактором є доступні форми участі у зовнішній політиці, тобто, кількість та характеристики людей, які можуть якісно впливати на процес прийняття рішень, що стосуються зовнішньої політики. Негативно на форму участі може впливати розрив між громадянами держави та лідерами, а також гендерний розрив. У демократичному зовнішньополітичному процесі рішення, що приймаються, є відображенням поглядів громадян на зовнішню політику та курс держави. Щодо гендерного розриву, то незважаючи на певний прогрес рівноправ'я, домінантні позиції у виробленні зовнішньополітичних рішень та реалізації зовнішньої політики займають чоловіки, а недостатня кількість жінок, що залучені у зовнішньополітичний процес, має значний негативний вплив на функціонування держави [7].

Важливим чинником є також характеристика осіб, що займаються зовнішньою політикою та приймають відповідні рішення, особливо важливу роль цей фактор відіграє у кризові часи. Під час кризи характерною особливістю зовнішньої політики є тенденція до прийняття рішень невеликими групами

людей на найвищому рівні, а отже такий фактор як якості політичної верхівки також є таким, що формує зовнішню політику держави [7].

Політична культура також має вплив на зовнішню політику та складається із суми подій і методів, що сформували країну та її народ, іншими словами, національного історичного досвіду та національного елементу. Розглядаючи роль політичної культури у формуванні зовнішньої політики держави до уваги беруть її відношення до захисту території та населення, створення і підтримки зовнішнього середовища та проектування цінностей. Останнє включає в себе оцінювання однією державою інших у своїй ціннісній системі. Найбільш сучасною групою факторів формування зовнішньої політики, пов'язаною з глобалізацією, є тип міжнародної системи, членство та залученість у міжнародних організаціях та міждержавних об'єднаннях та розстановка сил у регіоні [7].

Отже, єдиного тлумачення поняття зовнішньої політики держави в теорії міжнародних відносин немає, проте кожне з них підкреслює, що зовнішня політика є провідною галуззю міжнародних та суспільних відносин, а також є багатогранним явищем, що складається з соціальних, політичних, культурних, економічних факторів. Зовнішня політика держави виникає разом із державою, а отже нерозривно пов'язана з її функціонуванням та з національним інтересом. Зовнішня політика реалізується відповідно до її принципів і цілей шляхом різних засобів, основним з яких вважається дипломатія. Зовнішня політика кожної держави формується індивідуально, проте фактори, що впливають на її формування, можуть бути об'єктивними (фізичними), як, наприклад, територіальне розташування, ландшафт, населення, так і суб'єктивними (нефізичними): форма правління, політична культура та участь в міжнародних організаціях.

1.2. Етапи та фактори формування зовнішньої політики Великої Британії

Найбільш ранні відомості про зовнішню політику та дипломатію на тих землях, що зараз є Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, походять здебільшого у формі хронік і фрагментів документації ранніх англо-нормандських часів. З появою перших випадків зовнішньої комунікації на рівні держав у Середні віки жодна посадова особа чи установа не несли повної відповідальності за зовнішні справи, прототипа Міністерства закордонних справ не було, а розмежування між зовнішніми та внутрішніми справами в управлінні спочатку було незначне [8].

Під час правління першого визнаного усією Європою монарха Оффа у VIII столітті зовнішні відносини зводились до спілкування зі Святим Престолом, який вперше направив посланців до двору англійського короля та передав вимоги щодо церковних канонів та цивільного права. Зобов'язання дотримуватись їх були зафіксовані у світському договорі між англійською державою та римською церквою. Не зважаючи на це, основні зусилля в ті та наступні роки були направлені на об'єднання англійських земель під владою одного правителя, тобто на внутрішню політику. З приходом скандинавських сусідів, чиє вторгнення перетворилося на окупацію та приєднання до імперії вікінгів, при дворі виник дуалізм між англо-данцями і франкомовними норманами. 1066 рік став фундаментальним для країн Британських островів, оскільки ті встали на шлях до централізованої держави, яку Вільгельм Завойовник повінчав з континентальною Європою на наступне тисячоліття до наших днів [9].

У першому хрестовому поході Англія брала участь хіба що номінально, підтримавши ідею фінансово та дозволивши взяти у ньому участь невеликій кількості добровольців, у той час фактично спрямувавши зусилля зовнішньої політики на «шлюбну дипломатію». Вдалими прикладами були шлюб дочки

короля Генріха I Боклера з імператором Священної Римської імперії та королем Німеччини, а також англійської принцеси з Володимиром Мономахом [10].

Першим королівським дипломатом прийнято вважати Томаса Бекета, який 1158 року поїхав з дипломатичною місією до Парижа. Це сприяло покращенню у відносинах з Францією, яка переживала «ренесанс XII століття» та була прикладом для наслідування в політиці та культурі для англійської монархії. Тим не менш, вже в наступному столітті Англія випередила усіх своїх сусідів у правовому плані, створивши першу в Європі хартію громадянських прав, що протиставила верховенства права грубій силі, Велику хартію вольностей [11].

У середні віки фокусом зовнішньої політики сучасної Великої Британії була Франція, відносини з якою включали завоювання, війни та союзи в різні моменти історії, але оскільки верховенство на полі бою і в дипломатії було скороминущим, то після Столітньої війни британці вже не претендували на французькі землі. Справжнім дипломатичним тріумфом обережної зовнішньої політики Генріха Тюдора став шлюб його сина зі спадкоємицею іспанського престолу, про який він домовлявся протягом десяти років, а також двох дочок із королем Франції та Шотландії. Єлизавета I також була налаштована підтримувати гарні відносини з Францією і Іспанією, проте таки опинилася втягнутою в європейські конфлікти і була змушена підписати угоду з Нідерландами, яка спричинила війну з Іспанією. І хоча з цього конфлікту Британія вийшла переможцем, вона показала себе вразливою перед нападом ззовні та вказала на прогалини у зовнішній політиці та дипломатії [9].

1493 року вперше у фокус зовнішньої політики Британських островів потрапило дослідження східного узбережжя Америки після повідомлення про повернення Колумба з Нового Світу. Подальші плавання відзначились заснуванням колонії у штаті Вірджинія та масовою міграцією так званих «батьків-пілігримів». Через спільні інтереси в Америці погіршились відносини з Нідерландами, що призвело до декількох морських боїв та передачі під англійський контроль голландської колонії Новий Амстердам (Нью-Йорк).

Згодом британцями була заснована і колонія Пенсильванія. Поява у Британії флоту дозволила також встановити дипломатичні та торгівельні відносини з Росією [9].

В 1667 році в уряді склалась група з п'яти членів Таємної ради, відома як Міністерство КАБАЛЬ, або Міністерство інтриг. Саме ця група сформувала комітет Ради із закордонних справ, через який члени керували державною політикою в країні та за кордоном. Вже за декілька десятиліть у 1701 році Парламент ухвалив Акт про престолонаступництво, в якому наголошувалося, що монарх має відмовитись від ведення війн поза межами країни та зовнішньої політики без згоди на те парламенту. Таким чином, повноваження щодо ведення зовнішніх зносин були розділені між урядом, парламентом та монархом [12].

Перша офіційна зустріч китайського дипломата з британським монархом відбулась у Середні віки, проте повноцінно розвивати відносини з Китаєм Британія почала у XVII столітті через торгівлю та відкриття посольств. Уряд Британії прагнув підтримувати мир, хороші торгівельні відносини та дипломатичну рівність, але протягом наступного століття відносини погіршились, що призвело до двох «опіумних війн» через застосування Китаєм заборони на торгівлю опіумом британським торговцям. В обох конфліктах вже Велика Британія одержала перемогу, додавши до своєї імперії китайські території [13].

У XVIII столітті відносини з Францією погіршились через війну за іспанську корону, проте на цей раз Британія захищалась від експансії з боку французів, а не навпаки. Тим не менш, конфлікт негативно сплинув саме на міжнародне становище саме Франції, а Британія в результаті перетворилась на найвеличнішу світову імперію, до цього ж об'єднавши окремі народи британських островів у Велику Британію. Сфера зовнішніх інтересів держави вкотре розширилась у Середземномор'ї та північній Америці: так, наприклад, Іспанія відмовилась від контролю над Гібралтаром на користь Великої Британії.

Зовнішня політика держави стала проактивною, що також призвело до Ост-Індійської компанії та британської колонізації Індії [9].

Перший Форин-офіс, або Міністерство закордонних справ Великої Британії було створено у березні 1782 року шляхом перетворення Північного і Південного департаментів, кожен із яких відповідав за відповідний географічний регіон Королівства, і виділення з його ведення внутрішніх справ, які відійшли іншому департаменту уряду, — Гоум-офісу. Із втратою США в результаті Війни за Незалежність Велика Британія прогнала ідеї самоврядування, але стала першою, хто встановив відносини зі Сполученими Штатами як незалежною державою, прийнявши в Лондоні першого американського посла Джона Адамса вже за декілька років після появи Міністерства. На початку XIX століття офіс притримувався ліберальних поглядів на імперію, та підтримав доктрину Монро, що проголосила Південну Америку зоною, закритою для втручання європейських держав [14].

Новий європейський конфлікт, у який було втягнуто і Велику Британію, виник з приходом до влади Наполеона. Після розгрому його військ у 1814 році на мирному конгресі у Відні Велика Британія отримала частину Французьких і Голландських колоній, були підтверджені її права на Капську колонію, Південну Африку; Тобаго; Цейлон, і різні інші колонії в Африці і Азії, а також переданий весь французький флот. В період наступних десятиліть австралійські штати один за одним також ставали колоніями Великої Британії [9].

В 1848 році європейських революцій, коли були скинуті монархи декількох держав Європи, у Великій Британії подібного не спостерігалось. Міністр закордонних справ Великої Британії Пальмерстон став засновником «ліберального інтервенціонізму» та бачив зовнішню політику Великої Британії «як розважливе та помірковане обстоювання справедливості та законності без перетворення на всесвітнього Дон-Кіхота, але з використанням своєї ваги і матеріальної підтримки там, де може бути здійснена несправедливість». Пальмерстон оберігав Велику Британію від європейських конфліктів, водночас

підтримуючи революційні рухи на континенті, будучи прихильником «дипломатії кананерок». Цей різновид дипломатії передбачає спосіб досягнення цілей зовнішньої політики шляхом демонстрації військово-морської сили та вперше був застосований Великою Британією під час блокади Греції в середині XIX століття [15].

У 1875 році Міністерство закордонних справ Великої Британії домоглося придбання майже половини акцій «Компанії Суецького каналу», проклавши країні шлях на Схід. Після перемоги у англо-єгипетській війні 1882 року Британія встановила ще міцніший вплив в Єгипті, де державне управління відбувалось під пильним наглядом британського генерального консула. Британський історик Алан Тейлор, що спеціалізувався на європейській дипломатії, так назвав британське завоювання Єгипту єдиною реальною подією у міжнародних відносинах цілого століття. За його словами, «Британська окупація Єгипту змінила баланс сил. Це не лише дало британцям безпеку на їхньому шляху до Індії, це зробило їх господарями Східного Середземномор'я та Близького Сходу» [16].

Британський імперіалізм поширювався, і до курсу зовнішньої політики додалися задачі запобігання імперіалізму інших країн для захисту своїх національних інтересів. І хоча Росія часто опинялась союзником Великої Британії, в тому числі у боротьбі проти Наполеона, під час російсько-турецької війни Великій Британії не було вигідно поширення російської експансії в Криму та на Кавказі. Пропаганда колоніальної експансії Великої Британії і погрожування застосування сили проти інших держав отримало назву джінгоїзму – «шовіністичного націоналізму» [17]. Крім спільних інтересів на Чорному морі англо-російське суперництво постійно зростало під час так званої «Великої гри» в Центральній Азії кінця 19 століття. Дві колоніальні імперії використовували військове втручання та дипломатичні переговори для придбання та перегляду територій в Афганістані, Персії та Тибеті. «Велика гра» була відзначена недовірою, дипломатичними інтригами та регіональними

війнами, але ніколи не вилилася у повномасштабну війну безпосередньо між російськими та британськими колоніальними силами.

На початку XX століття у пік свого розквіту Британська імперія, яка займала п'яту частину суходолу земної кулі, отримала назву «імперії, над якою ніколи не заходить Сонце» та охоронялась найбільшим у світі військово-морським флотом. Низка угод між Великою Британією та Францією, підписана за сприяння персональної дипломатії короля Едуарда, привела до створення військово-політичного союзу держав Антанти на фоні безпосередньої загрози експансіоністської Німеччини. Через докладання Лондона до створення незалежної Бельгії та гарантування її нейтралітету у 1831 році, Велика Британія була змушена оголосити війну Німеччині через порушення нею нейтралітету Бельгії у 1914 році. В результаті Першої Світової війни, як і у випадку з Наполеоном століттям раніше, Велика Британія допомогла Європі відвернути загрозу домінування однієї країни над іншими. Сполучене Королівство отримало контроль над Палестиною на Версальській мирній конференції, яка заснувала Лігу Націй у 1919 році. Велика Британія отримала Палестинський мандат – юридичну угоду на управління територіями «до тих пір, коли вони будуть здатні жити самостійно». Проте, хоча Британська імперія й вистояла у цій війні й навіть розширила свої володіння на Близькому Сході, невдовзі їй довелося віддати першість США, які стали на шлях завоювання світової могутності [9].

У 1926 році конференція прем'єр-міністрів Великої Британії та країн, якими вона володіла, надала нового статусу колишнім домініонам із внутрішнім самоврядуванням – Канаді, Австралії, Новій Зеландії та Південній Африці. Вони були визнані рівноправними членами Британської Співдружності націй, «кольорові» колонії до якої не увійшли [18].

1938 року після намірів Гітлера всупереч Версальській угоді окупувати Судетську область Чехословаччини, Велика Британія, Франція, Італія та Третій Райх після переговорів підписали Мюнхенську угоду для запобігання війни на

континенті. Напад на Польщу порушив союзницькі гарантії безпеки Польської Республіки, тому Велика Британія була змушена оголосити війну Німеччині, і в 1940 році фактично сама боролася з Німеччиною, в той час як її колонії були атаковані Японією. В 1941 році здатність Великої Британії продовжувати війну була під великим сумнівом, тому їй була необхідна допомога від США: з'явилися домовленості про ленд-ліз – програму поставок воєнної техніки на умовах оренди. Велика Британія боролась в Європі, Африці та Азії, коли тільки у 1944 році союзники накопичили достатньо сил, щоб відкрити західний фронт у Франції, і Південна Англія стала стартовим майданчиком для військ союзників. Після капітуляції Німеччини для перемоги над Японією на Далекому Сході британській армії та британським колоніальним військам знадобилось ще 3 місяці. Після Другої Світової війни США були рішуче налаштовані «демонтувати» Британську імперію, бо вважали, що саме європейський імперіалізм став винуватцем обох світових воєн [9].

У 1945 році Велика Британія приєдналася до новоствореної Організації Об'єднаних Націй, у 1949 році – Організації Північноатлантичного договору (НАТО). В цей час до Співдружності націй приєдналися незалежні країни Африки, Америки, Азії, Європи та Тихоокеанського регіону, членство в якій базується на вільній і рівноправній добровільній співпраці. Останні чотири країни, які приєдналися до Співдружності - Мозамбік, Руанда, Габон і Того - не мають історичних зв'язків з Британською імперією [18]. В 1957 році відмовилася підписувати Римську угоду про створення Європейської економічної спільноти для основних країн повоєнної Європи. В зовнішній політиці Велика Британія хотіла залишатися незалежною ядерною державою, що передбачало б місце для неї серед провідних світових держав.

У протигагу на непопулярність курсу зовнішньої політика на вхід до ЄЕС, членство в НАТО громадськість Британії підтримала майже одностайно. Сполучене Королівство продовжувало підтримувати НАТО протягом холодної війни і ніколи не сумнівалося в цінності приналежності до організації

колективної оборони та навіть розташувало перший офіс НАТО у Лондоні. Британці займали високі посади в НАТО протягом усієї діяльності організації, а НАТО була – і залишається – стрижнем британської оборони. Зовнішня політика часто продумувалася та розроблялася з урахуванням потреб НАТО. Коли Сполучене Королівство проходило через поступовий вихід зі своєї імперії та на схід від Суєца, воно розвивало ядерний потенціал. Ядерний потенціал був розроблений у тісній координації з НАТО, тому, хоча він має власну роль стримування, стратегічні ядерні сили Сполученого Королівства сприяють загальній безпеці Альянсу [19].

Під впливом Сполучених Штатів Велика Британія змінювала свої пріоритети у зовнішній політиці, перейшовши від збереження імперіалізму до стримування комунізму. Відносини з Радянським Союзом під час Холодної війни були напружені, їм було характерно масове шпигунство дипломатичних працівників Радянського Союзу на території Великої Британії. Британський мандат у Палестині було призупинено рішенням Генеральної Асамблеї ООН 1947 року, а британські війська виведено. В цей же час з Індії почалось поступове здобуття британськими колоніями незалежності, а з повстаннями на Кіпрі та в Кенії, куди були введені британські війська, – розпад імперії. Велика Британія допомогла у створенні незалежного Зімбабве та передала Гонконг під суверенітет Китаю, проте коли Аргентина незаконно захопила Фолклендські острови, також колонію Великої Британії, та відвоювала їх воєнним шляхом. Не виключено, що втрата колоній змусила переглянути зовнішню політику щодо Спільного європейського ринку, і Велика Британія двічі висловлювала бажання вступити до договору, стикнувшись з опором Франції. В 1960-ті рр. британський уряд поступово залишив старі бази імперії на Сході, включаючи Малайю, Сінгапур та Аден. З прийняттям у 1973 році Великої Британії до Європейської економічної спільноти (ЄЕС), в суспільстві поновились дискусії про непрості стосунки британців із Європою, розпочаті ще за часів Столітньої війни [9].

Розпад імперії став потрясінням для Великої Британії, проте держава впевнено просувалася вгору в рейтингу найбільш процвітаючих країн Європи. Під час підписання Маастрихтського договору, що визначив майбутнє Європи, Великій Британії вдалось домогтись «особливого статусу», залишившись поза зоною дії єдиної європейської валюти та уникнувши накладання обмежень на трудове та соціальне законодавство [9].

На початку XXI століття зовнішня політика Великої Британії перестала бути обачливою, тому держава втрутилась у війну в Косово, доєдналась до американської військової операції в Афганістані та Іраку. У питанні багатовікової боротьби за визначення відносин з Європою Велика Британія зробила крок у бік віддалення, а не наближення, проголосувавши на референдумі щодо членства в Європейському союзі за вихід з об'єднання.

Переходячи від етапів формування зовнішньої політики Великої Британії до факторів її формування, можна виділити наступне. З точки зору об'єктивних (фізичних) факторів формування зовнішньої політики, відносно ізольоване географічне розташування Великої Британії призвело до її віддаленості від основного театру геополітичних подій аж до XX століття. Сьогодні ж Велика Британія лежить на перетині найважливіших морських та авіаційних шляхів сполучення між Північною та Західною Європою. З точки зору топографії, кордони Великої Британії, утворені Північним морем, Англійським морем та узгір'ями Уельсу та Шотландії служили проти нашеств'я загарбників, а наближеність до важливих мінерально-сировинних баз Європи є сприятливим для розвитку господарства Великої Британії та торгівельних відносин [7].

Кількість населення сучасної Великої Британії збалансована з кількістю ресурсів та стабільно збільшується. Великий відсоток населення знаходиться у продуктивних роках (15-64 роки за міжнародними стандартами), що є вигідним для держави. Велика Британія відрізняється надзвичайно високим рівнем грамотності, рівнем проникнення інтернет-технологій та відноситься до країн із дуже високим Індексом людського розвитку (включає в себе показники бідності,

освіти, рівня охорони здоров'я, соціальної захищеності тощо), що ставить її у вигідне положення на міжнародній арені. Про моральний дух британського населення можна було говорити із його прояву під час Другої світової війни: коли Велика Британія опинилась сам на сам із нацистською Німеччиною, британці відповіли на заклик прем'єр-міністра Черчилля боротися та витримали, і в результаті опинились серед країн-переможців [7].

З точки зору суб'єктивних (нефізичних) факторів формування зовнішньої політики держави, а саме політичної системи, сучасна зовнішня політика Великої Британії заснована на принципах демократії та конституційної монархії. Участь в зовнішньополітичному процесі Великої Британії є доступною для громадян. Наприклад, явка на референдумі щодо Брекзита, на якому вирішувалося зовнішньополітичне питання щодо членства в ЄС, склала 72 % виборців. МЗС Великої Британії – Форин Офіс має штат із приблизно 15 000 співробітників, що за класифікацією зовнішньополітичних відомств відноситься до категорії великих. Згідно з відсотковим порівнянням фахівців для дипломатичних служб у Великій Британії, де відсоток жінок-дипломатів (ранг третього секретаря та аташе) складає 50 відсотків, можна сказати, що якщо гендерний розрив у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень і існує у Великій Британії, то він незначний [7].

Для Великої Британії характерним є колективний принцип ухвалення політичних рішень у сфері зовнішньої політики, проте не можна не виділити роль окремих особистостей у політиці та взаємодіях, які відбуваються між ними, як фактори, що визначають дії уряду в зовнішній політиці. Образ прем'єр-міністра зіграв велику роль у зовнішній політиці Великої Британії під час Другої світової війни. Таким чином, традиційні зовнішньополітичні функції прем'єр-міністра є найважливішими. Він формально грає другу роль (після Короля, чия роль у зовнішній політиці носить формально-церемоніальний характер), а фактично першу. Вплив прем'єр-міністра також визначається його головуванням

у так званих «виборчих» комітетах Кабінету міністрів, у тому числі й у комітеті з оборони та зовнішньої політики [20].

До якостей осіб, що приймають рішення у зовнішній політиці Великої Британії, можна віднести холонокровність, впевнена поведінка у критичних ситуаціях, спокійне реагування на зміну обстановки. Під час переговорів вони незмінно тримають дистанцію, не схильні до неформальних відносин. Британці урядовці та дипломати, як правило, бездоганно ввічливі і не забувають надавати увагу тим, з ким коли-небудь вже доводилося зустрічатися або вести переговори. [21]

Політична культура Великої Британії суттєво впливає на формування її сучасної зовнішньої політики. Національний історичний досвід як колоніальної імперії має безпосередній вплив на міцні зв'язки з багатьма колишніми колоніями через Співдружність націй, що допомагає їй розвивати економічні та політичні відносини в глобальному масштабі. Традиція впливу на світові події та статус світового лідера втілюється в сучасній політиці, де Британія прагне відігравати ключову роль в міжнародних організаціях, таких як ООН та НАТО. Протягом багатьох століть зовнішня політика Британії базувалася на принципі збереження "рівноваги сил" у Європі: цей підхід впливає і на сучасну політику, коли Велика Британія підтримує європейську стабільність та стримування Росії. Британська політична культура ґрунтується на демократичних принципах, верховенстві права та повазі до прав людини. Ці цінності впливають на сучасну зовнішню політику, спрямовану на підтримку демократій та прав людини в різних регіонах світу [7].

Останньою групою факторів, що впливає на формування зовнішньої політики Великої Британії, є зовнішнє середовище. Велика Британія займає унікальне положення між великими центрами сили, такими як США, Китай і ЄС. У багатополлярній системі міжнародних відносин Велика Британія відіграє важливу роль як одна з ключових глобальних держав, навіть після втрати статусу імперії та виходу з Європейського Союзу як член НАТО, постійний член Ради

Безпеки ООН, засновниця Співдружності націй, ядерна держава та одна з найбільших економік світу [7].

Таким чином, формування сучасної зовнішньої політики Великої Британії було зумовлено одинадцятьма історичними етапами та перевагою тих чи інших факторів у конкретний період. Характеристику етапів та факторів формування сучасної зовнішньої політики Великої Британії наводимо у таблиці А.1 у Додатку А.

1.3 Концепція «Глобальної Британії» у сучасній зовнішній політиці Великої Британії

Вихід Великої Британії з Європейського Союзу 31 січня 2020 р. став трансформуючим чинником у сучасній зовнішній політиці держави та привертає увагу привнесеними змінами. Можна говорити про зумовленість сучасної трансформації зовнішньої політики Сполученого Королівства такими чинниками як Brexit та поява і реалізація концепції «Глобальної Британії».

Появу терміну «Глобальна Британія» зазвичай пов'язують з консервативною партією, оскільки та вже протягом останніх декількох років займалась підготовкою теоретичного підґрунтя концепції, її просуванням, громадським обговоренням та реалізацією. Проте дана дефініція звучала в 2005 році у промові Г. Брауна, на той момент голови казначейства в лейбористському уряді Т. Блера, хоча і мала трохи відмінне від сучасного значення. Використавши словосполучення, він концентрував увагу на особливій ролі Сполученого Королівства в рамках Європейського Союзу та на європоцентричності політики Британії в умовах глобалізації [22]. Після виходу з ЄС поняття розглядається навпаки поза межами європейського проекту, підкреслюючи ширші зовнішньополітичні та геоекономічні перспективи для Великої Британії.

Появі у 2021 році комплексної стратегії з питань оборони, дипломатії та міжнародного розвитку «Глобальна Британія в епоху суперництва» передували інші, схожі за форматом концептуальні документи. Вперше практику розробки

такого зовнішньополітичного документа ввів уряд Д. Кемерона у 2010 році випустивши «Сильна Британія у добу невпевненості», де основний фокус зовнішньої політики був на безпековому та оборонному її аспекті. Документ визначав за необхідне формування Радою Національної Безпеки стратегії національної безпеки, де чітко мають бути прописані інструменти і засоби реалізації пріоритетів зовнішньої політики і політики безпеки. Передбачалось, що стратегія буде переглядатись кожні п'ять років [23].

Зважаючи на недоліки в реалізації першого в практиці документа такого формату, 2015 року було видано нову концептуальну стратегію «Безпечне та процвітаюче Сполучене Королівство», яка своєю суттю зробила заявку на глобальне лідерство Великої Британії. Документ визнавав США першочерговим союзником, а традиційними партнерами, з якими слід поглиблювати співпрацю, назвав країни НАТО, європейські держави, Австралію, Нову Зеландію і Японію. Підкреслено спроможність Великої Британії очолювати сили міжнародної коаліції [24].

Після того, як британці проголосували на референдумі щодо членства в ЄС «за вихід», термін «Глобальна Британія» ставав більше стратегічною комунікацією, особливо використовуваною консервативною партією. У 2016 році, на той момент Міністр закордонних справ у консервативному уряді Борис Джонсон виділив три основні напрями «Глобальної Британії»:

- Ширша взаємодія з державами світу, не обмежена Європою, що сприятиме новим альтернативам у торгівлі, в тому числі у Східній Азії та з Китаєм;
- Проактивна позиція щодо модернізації міжнародних інститутів, таких як Рада Безпеки ООН, фокус на міжнародній допомозі, в тому числі у боротьбі зі зміною клімату;
- Посилення «м'якої сили» Великої Британії для поширення власного впливу [25].

У 2017 році Т. Мей, що очолювала британський уряд, представила своє бачення виходу держави з ЄС, згідно з яким Brexit є шансом оновити старі та укласти нові союзи, а також відкрити Велику Британію для всього світу як «країну, яка відповідає її потенціалу, таланту й амбіціям, а саме великою, глобально торгуючою нацією, яку поважають у світі». Таким чином, з'явилися безпосередні підстави до подальшого розвитку концепції «Глобальної Британії» на основі традиційних зв'язків із країнами Співдружності, особливих відносин із США та укладення нових угод з партнерами інших країн, в тому числі країнами ЄС [26].

Можливі шляхи досягнення Великою Британією глобальної ролі у світі публікувались у документах Департаменту з питань виходу з ЄС щодо оновленого партнерства та уявлення Британії після Brexit. Також у 2017 році було видано документ «Зовнішня політика, оборона та розвиток: майбутнє партнерство», що описував концепцію «Глобальної Британії» та пов'язував з нею майбутнє держави. Згідно з концепцією, Велика Британія має бути активно залученою у європейські та світові справи, відігравати значну роль у зміцненні міжнародної безпеки. Реалізація цих цілей полягала у підтримці ЄС у співпраці з НАТО, продовження участі у спільних з європейськими країнами операціях «Атланта», «Софія», «Алтея», місіях у Косово, Сомалі, Грузії та Україні, запровадженні програм розвитку для подолання бідності та сприянні стабільності у країнах, що розвиваються. Ядром концепції «Глобальної Британії» було названо систему «Five Eyes» — розвідувальний альянс, до якого крім Великої Британії входять Австралія, Канада, Нова Зеландія та США, заснований ще у 1941 році та побудований на схожості загального права країн-учасниць задля спільної радіотехнічної розвідувальної діяльності [24].

У 2018 році у зовнішній політиці Великої Британії з'являється доктрина «Fusion» (злиття), прописана в «Огляді можливостей національної безпеки». Доктрина пропонує об'єднаний підхід до економічних, безпекових, дипломатичних та культурних можливостей країни задля оптимізації

національної безпеки. Таким чином починається контрольоване злиття зусиль міністерств і департаментів задля всеохоплюючого захисту британських громадян, поширення впливу Великої Британії у світі та сприяння процвітанню держави. Отже, вимальовуються певні контури концепції «Глобальної Британії» [24].

У 2018 році концепція «Глобальної Британії» піддалась частковій критиці з боку британського політикуму на основі порівнянь з «Другою Імперією» з огляду на амбіції концепції, проте за відсутності відповідних ресурсів, як у часи першої імперії. Ця критика збіглась у часі з представленням Т. Мей зовнішньополітичного «плану Чекерса» щодо майбутніх відносин Британії з ЄС – «м'який Brexit». План критикувався в тому числі і членами правлячої партії, тому міністр закордонних справ та голова департаменту з питань виходу з ЄС подали у відставку. Це зумовило умови для переходу до «жорсткого Brexit», а також представлення Комітетом з міжнародних відносин документу «Зовнішня політика Сполученого Королівства у змінюваному світовому порядку», останнім попередником детальної опублікованої концепції «Глобальної Британії» [27].

Упродовж усього процесу виходу Великої Британії з ЄС запит суспільства та британських політичних кіл на детальну концепцію «Глобальної Британії», зростав, тому у 2019 році британський зовнішньополітичний аналітичний центр «Спільнота Генрі Джексона» представив відповідний документ «Глобальна Британія: бачення XXI століття». Концепція базується на трьох головних принципах: свободи торгівлі, свободи від утисків і пригноблення, свободі волевиявлення. На базі цих принципів автори пропонують проведення Великою Британією кампаній, що забезпечать стратегічне досягнення головної мети глобальності. Документ наголошує, що «Глобальна Британія» - це не декларативне означення країни після її виходу з ЄС, а практична взаємодія її національної ідентичності, інтересів і цінностей з конкурентним зовнішнім світом [28].

«Глобальна Британія: бачення XXI століття» розглядає Сполучене Королівство як таке, що має надзвичайно глибокі відносини з багатьма частинами світу. Британія є глобальною завдяки своїй історії та торгівлі, імміграції та еміграції, ідеям та змішаним шлюбом. Цілі Великої Британії мають бути узгоджені зі способами та засобами – іншими словами, Великобританія повинна використовувати стратегію. Для більш ефективної розробки стратегії Британії потрібна національна стратегічна рада для розробки національної глобальної стратегії на десять років уперед. Автори схвалюють доктрину «Fusion» та пропонують переосмислення Департаменту міжнародного розвитку та Департаменту міжнародної торгівлі, які на їхню думку, мають бути об'єднані в Міністерство закордонних справ і у справах Співдружності (FCO) як агентства, за моделлю, яка використовується в Австралії та Канаді. Вони також наголошують, що інтеграція має відбуватись не тільки на найвищому рівні, а на всіх. Таким чином, послы та верховні комісари повинні керувати всім персоналом, незалежно від департаменту, і відповідати за розробку комплексних планів. У групах має існувати єдиний юридичний ланцюжок, щоб пришвидшити прийняття рішень [29].

Документ пропонує змінити визначення фінансування Великої Британії для міжнародного розвитку таким чином, щоб його можна було використовувати для підтримки ширших цілей розвитку, а також стратегічних інтересів Великої Британії. Це передбачає збільшення видатків Міністерства закордонних справ і Міністерства оборони, причому останнє має отримати збільшення до 3% ВВП. Автори називають Всесвітню службу BBC одним із найбільших активів Великої Британії. Будучи платформою для британських цінностей, вони мають стати глобальною трансляцією доброчесності на всіх основних аудіо- та візуальних платформах з фінансування до 1 мільярда фунтів стерлінгів на рік [29].

«Глобальна Британія: бачення XXI століття» розглядає двадцять перше століття як боротьбу між відкритими і закритими суспільствами. Тому, крім раніше згаданих трьох принципах досягнення глобальності Великою Британією,

зазначається що просування демократії та ліберальних цінностей за кордоном означає забезпечення їх захисту всередині держави, тому визнає за необхідне пошук нових способів захисту свободи, демократії та свободи думки у Великій Британії. Наприкінці автори підкреслюють, що глобальна Британія повинна звертатися до всіх країн світу, особливо до країн Співдружності, Австралії, Канади та Нової Зеландії, щоб сформувати новий альянс CANZUK (Canada, Australia, New Zealand and the United Kingdom), який розвиватиметься у напрямках вільного руху людей між країнами-членами, вільної торгівлі, інтегрованої дипломатії, військової співпраці і постачання, оборонного пакту, співпраці у космосі та об'єднаного Індо-Тихоокеанського флоту [29].

Наприкінці свого прем'єрства Т. Мей подала звіт щодо виконання Стратегії національної безпеки та доктрини «Fusion», в якому підтверджено намір уряду просуватись у завданому зовнішньополітичному напрямі відповідно до заявлених пріоритетів та концепції. У зв'язку з цим для координування діяльності департаментів, агенцій та їхніх закордонних представництв створено Групу з імплементації національної стратегії «Глобальної Британії» [24].

Після перемоги на виборах Б. Джонсона, активного розробника «Глобальної Британії», консервативний уряд продовжив розвиток концепції та перейшов безпосередньо до її реалізації. Розроблений протягом 2020 року під час міжнародної кризи, пов'язаною з пандемією, концептуальний документ щодо зовнішньої та воєнної політики Великої Британії «Глобальна Британія в епоху суперництва. Інтегрований огляд політики в сфері безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики» був представлений прем'єр-міністром Джонсоном у березні 2021 року. У передмові до документу Джонсон називає сильні сторони Великої Британії: лідируючі позиції у сфері безпеки та розвідки, п'ята за розміром світова економіка, глобальне лідерство у сферах дипломатії, міжнародного розвитку та боротьбі зі зміною клімату. Він також називає Велику Британію «наддержавою м'якої сили», «науково-технологічною наддержавою»

та відповідальною кібердержавою, підкреслюючи цим надзвичайно високий рівень здобутків у цих напрямках [30].

Документ викладає стратегічне бачення урядом того, якою Велика Британія буде до 2030 року, а саме країною з глобальним перспективним баченням, яка готова вирішувати проблеми і допомагати іншим. Виконуючи свої обов'язки як постійного члена Ради Безпеки ООН, держава займатиме центральне місце у мережі країн та організацій, що піклуються про захист прав людини та закріплення глобальних норм. Найціннішими залишатимуться відносини Великої Британії зі Сполученими Штатами Америки, проте до 2030 року Сполучене Королівство буде глибоко залучено у діяльність в Індо-Тихоокеанському регіоні у якості європейського партнера, має намір активно працювати у Східній Африці з такими важливими партнерами, як Нігерія, а також країнами Близького Сходу та Перської Затоки. Зовнішньополітична співпраця з останніми буде заснована на торгівлі, «зелених» інноваціях, науковому та технологічному партнерстві в інтересах підвищення життєстійкості регіонів. З іншого боку, Росія визначається головною загрозою безпеки держави в Європі, а Китай визнано «системним викликом» [30].

В 2030 році в рамках своєї міжнародної діяльності з протидії змінам клімату та втратам біорізноманіття Велика Британія очолить зусилля країн з розвиненою економікою із розвитку «зелених» технологій та стане магнітом для світових інновацій і талантів завдяки імміграційній системі, заснованій на балах. Велика Британія збереже свою репутацію лідера у сферах безпеки, дипломатії та міжнародного розвитку, врегулювання конфліктів та рішення проблем бідності, також залишаючись глобальною ядерною державою, дипломатичні зусилля якої підкріплюватиме авторитет британських сил стримування та здатністю демонструвати силу [30].

Зазначена концепція визначає основні позиції держави та цілі до 2030 року, проте не можна не зазначити труднощі міжнародного становища Великої Британії, у якому вона перебуває на момент публікації документа. Із виходом з

ЄС Велика Британія поступово втрачає вплив на європейському континенті та «роль трансатлантичного мосту». Представлення документу «Глобальна Британія в епоху суперництва. Інтегрований огляд політики в сфері безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики» відображає пошук Сполученим Королівством для себе нової та особливої міжнародної ролі в умовах нової ідеологічної конфронтації. Загалом, концепція визнає, що для реалізації «глобальності» Велика Британія має проявити гнучкість у зовнішній політиці щодо Європейського Союзу та зайняти стійку та сприятливу позицію між Вашингтоном та Брюсселем.

Висновки до розділу 1

На відміну від внутрішньої, зовнішня політика держави формується у міжнародному середовищі. І хоча єдиного загальноприйнятого визначення зовнішньої політики не існує, найчастіше вона трактується як діяльність держави або її курс на міжнародній арені та як багатогранне явище, що складається з соціальних, політичних, культурних, економічних факторів. Зовнішня політика формується індивідуально у кожній державі, оскільки залежить від унікального набору чинників та характеристик, що зумовлюють об'єктивні та необ'єктивні фактори формування зовнішньої політики. До об'єктивних факторів відносяться фізичні показники, такі як географічні та демографічні. Тип політичної системи, політична культура та характеристика осіб, що приймають рішення у зовнішній політиці, відносяться до суб'єктивних факторів формування зовнішньої політики.

Доцільно говорити про формування зовнішньої політики Великої Британії із появи перших випадків її зовнішньої комунікації на рівні держав у Середні віки, коли зовнішня політика держави була зумовлена її відносною географічною ізоляваністю від інших, тому провадилась стосовно сусідніх державних утворень. Відкриття Америки розширило зовнішньополітичні інтереси Великої Британії, а натхнення британців на морські звитяги допомогло

створити найбільшу в світі колоніальну імперію, хоча і її демонтаж зайняв лише два десятки років. Знайти іншу роль у світі Великій Британії було важко, тому після втрати імперії фокус Великої Британії у зовнішній політиці припав на стримування комунізму та членство у міжнародних організаціях. Сучасне положення держави є вже не ізольованим, а вигідним перетином торгових шляхів, що підсилює наявність освіченого та розвинутого населення, як і сформовані історичними передумовами демократичний тип політичної системи, традиціоналізм та широка залученість до прийняття зовнішньополітичних рішень позитивно впливають на формування зовнішньої політики Великої Британії. Brexit можна розглядати як деглобалізаційний крок щодо ЄС задля більшої глобалізації зовнішньої політики стосовно країн усього світу.

Виходом з ЄС Велика Британія ступила на шлях трансформації власної зовнішньої політики, зумовивши появу нових концепцій та стратегій. Появі актуальної сьогодні концепції «Глобальної Британії», описаної зовнішньополітичним аналітичним центром у документі «Глобальна Британія: бачення XXI століття» та урядом у стратегії «Глобальна Британія в епоху суперництва» передувала низка документів, які поступово нарощували глобальність Британії: «Безпечне та процвітаюче Сполучене Королівство», «Зовнішня політика, оборона та розвиток: майбутнє партнерство» та «Огляд можливостей національної безпеки». Зазначена концепція базується на позитивних вихідних даних британської економіки, дипломатії та оборони та стратегічному баченні держави як глобальної країни, що здатна вирішувати міжнародні проблеми та допомагати іншим, покладаючи реалізацію концепції на Уряд Сполученого Королівства до 2030 року.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

2.1. Принципи та напрями сучасної зовнішньої політики Великої Британії

Опублікований у 2021 році за прем'єрства Б. Джонсона оригінальний Інтегрований огляд (IR21) представляє комплексну стратегічну структуру, яка визначає бачення урядом Великої Британії її ролі у світі та вплив на безпеку, оборону, розвиток і зовнішню політику. У вересні 2022 року тодішній прем'єр-міністр Л. Трасс оголосила, що Інтегрований огляд буде оновлено, щоб переконатися, що Велика Британія «йде в ногу» з мінливими загрозами таких агресивних держав, як Росія [31].

Публікація IR21 стала визначним моментом в історії Великої Британії після Brexit. Після років невизначеності він надав перший чіткий, вичерпний опис «Глобальної Британії», особливо з зовнішньополітичної точки зору до оборони, розвитку, дипломатії та безпеки в «більш конкурентному та мінливому міжнародному середовищі». Конкурентне та мінливе міжнародне середовище має на увазі загрози, що виходять від таких держав, як Іран, Росія та Китай. У зовнішній політиці Великої Британії Росія сприймається як «найгостріша загроза» британським інтересам, тоді як Китай як «системний конкурент», з яким Сполучене Королівство намагатиметься конкурувати та співпрацювати для вирішення різних транснаціональних проблем, таких як зміна клімату. Після Brexit Сполучене Королівство намагається відігравати активну роль у підтримці міжнародного порядку, співпрацюючи з партнерами-однодумцями та гнучкими групами, щоб гарантувати, що воно буде в авангарді зусиль із захисту прав людини та дотримання глобальних норм. Євроатлантичний регіон у зовнішній політиці Великої Британії має вирішальне значення для безпеки та процвітання держави. Проте у сучасній зовнішній політиці Великої Британії активно

проявляється індо-тихоокеанський нахил. Згідно з Інтегрованим оглядом 2021 року амбіція уряду полягає в тому, щоб стати «європейським партнером із найширшою, найбільш інтегрованою присутністю на підтримку взаємовигідної торгівлі, спільної безпеки та цінностей» у регіоні [30].

Реалізацію сучасної британської дипломатії можна розглядати на двох рівнях: глобальному та регіональному. Глобальний рівень передбачає зовнішньополітичні прагнення Великої Британії бути долученими до вирішення основних питань світового порядку денного, таких як проблеми глобальної продовольчої програми, зміни клімату, тощо. Регіональний рівень передбачає «повернення» Великої Британії до Європи у спосіб остаточного узгодження нової моделі взаємодії з ЄС і відновлення регіонального впливу, насамперед у питаннях зовнішньої безпеки [28].

Оновлений інтегрований огляд (IR23), опублікований у березні 2023 року, спирається на цілі IR21, надаючи оновлену оцінку міжнародного середовища, з яким зіткнеться Велика Британія до 2030 року та далі. Порівнюючи документи, чітко помітна різниця в тональності. У той час як IR21 іноді був прискореним, IR23 є тверезим і реалістичним, він відображає зміни, що відбулись в глобальному контексті за два роки та є «відповіддю на світ, який рухається до більшої конкуренції та багатополярності». Тобто, глобальна влада розподіляється між кількома великими національними державами, а «перехід до багатополярного, фрагментованого та змагального світу» відбувся швидше, ніж очікувалося. Цей фактор впливає на напрями та принципи сучасної зовнішньої політики Великої Британії, як і міжнародний безпековий фактор: зміни в розподілі глобальної влади у світлі вторгнення Росії в Україну та виведення військ США та Великої Британії з Афганістану; загострення системної конкуренції з Китаєм; розвиток нових партнерств тощо [32].

Концепція Глобальної Британії припускає, що Велика Британія намагатиметься тісніше співпрацювати з ЄС та європейськими партнерами. Це чітко видно в зобов'язаннях IR23 щодо Сполученого Королівства робити внесок

у колективну європейську безпеку, зокрема через Об'єднані експедиційні сили та НАТО, а також шукати можливості співпраці на основі цінностей. Франція зараз вважається одним із найважливіших історичних союзників Великої Британії. Зовнішня політика Великої Британії націлена на розвиток двосторонніх відносин на фоні саміту Великобританія-Франція, наприклад, співпраця для забезпечення постійної присутності європейських союзників в Індо-Тихоокеанському регіоні. Велика Британія також розвиває співпрацю з Францією та з іншими європейськими партнерами, такими як Албанія, щоб запобігти потоку мігрантів через небезпечні перетини Ла-Маншу. Велика Британія має намір консолідувати нещодавнє з ЄС і покращити співпрацю. Згідно з документом, Сполучене Королівство використає новий імпульс для максимального використання потенціалу Угоди про торгівлю та співробітництво між Сполученим Королівством та ЄС і співпрацюватиме у сферах спільного інтересу, включаючи оборонну співпрацю з PESCO (постійна структура ЄС для співпраці з питань обороноздатності). Сполучене Королівство зобов'язується підтримувати розвиток Європейського політичного співтовариства (EPC), конференцію якого Велика Британія приймала у 2024 році. Цей формат дає змогу 44 європейським країнам вести переговори з низки питань, включаючи безпеку та енергетику, без офіційної інституційної структури. Відносно неформальна, гнучка структура європейського співробітництва, здається, узгоджується зі способом взаємодії Великої Британії з Європою. Отже, посилення британської співпраці та прагнення залишатись на лідерських позиціях у європейському просторі відбувається через принцип поєднання зовнішньої та оборонної політики через тісну сумісність класичної та військової дипломатії [32].

До основних принципів зовнішньої політики Великої Британії відносяться дотримання міжнародного права, підтримка суверенітету та ліберальних цінностей. Звідси випливає, що невід'ємним принципом сучасної зовнішньої політики Великої Британії стає й підтримка України. В оновленому інтегрованому огляді Україна представлена в значній мірі, загалом у документі

56 згадок. Визнається, що колективна безпека нерозривно пов'язана з результатом війни в Україні, а протистояння з Росією залишається найактуальнішим пріоритетом національної безпеки та зовнішньої політики в коротко- та середньостроковій перспективі. Зовнішньополітичний принцип підтримки України, до якого Велика Британія офіційно доєдналася через Спільну декларацію про підтримку України на саміті НАТО у Вільнюсі у липні 2023 року, підтверджується тим, що Сполучене Королівство стало першою державою, що уклала Угоду про співробітництво у сфері безпеки з Україною [33].

Принцип пов'язаності процвітання та безпеки Євро-Атлантичного та Індо-Тихоокеанського регіонів виражений у сучасній зовнішній політиці Великої Британії та реалізується шляхом зміцнення дипломатичних і торговельних зв'язків. З 2021 року Сполучене Королівство отримало статус партнера по діалогу з Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН); завершили переговори щодо приєднання до Всеосяжної та прогресивної угоди про Транстихоокеанське партнерство (СРТПР); і просунув угоду «AUKUS» — тристоронній оборонний пакт, утворений Австралією, Великою Британією і США. З етапу партнерства угода AUKUS перейшла до фази реалізації шляхом оснащення Австралії ядерними підводними човнами, забезпечення подальших інвестицій у Глобальну бойову повітряну програму (GCAP) для розробки винищувачів нового покоління і продовження співпраці з угрупованням Five Eyes — альянсом для обміну розвідданими між Великою Британією, Австралією, Канадою, Новою Зеландією та США. Така оборонна зовнішня політика дозволить Великій Британії колективно балансувати проти супротивників, щоб зберегти відкритий і стабільний міжнародний порядок. Таким чином, Велика Британія прагне зміцнити відносини з індійсько-тихоокеанськими державами, з якими Великобританія вже має тісні стосунки, такими як Австралія, Японія та США, з метою відновлення контролю над озброєннями та протидії розповсюдженню. Крім того, Велика Британія хоче об'єднатися з іншими

партнерами, які здійснюють індо-тихоокеанські стратегії, включаючи АСЕАН, Канаду, ЄС, Францію, Німеччину, Індію та Республіку Корея. Оновлений інтегрований огляд 2023 року розглядає поглиблення відносин із державами, такими як Малайзія та В'єтнам, для вирішення глобальних спільних проблем, таких як зміна клімату [31].

Традиційно особливим напрямом сучасної зовнішньої політики Великої Британії залишаються відносини зі Сполученими Штатами Америки, що зумовлює залучення британської сторони до вирішення міжнародних питань глобального рівня. Після виходу Великої Британії з ЄС значення цих трансатлантичних зв'язків лише посилилося. У 2023 році за прем'єрства Ріші Сунака в уряді Великої Британії почало зростати занепокоєння щодо затягування Вашингтоном прийняття політичних рішень та фінансування допомоги Україні, а також щодо політичної кризи в США, зумовленої початком президентської кампанії, та яка спричинила відкладення підписання двосторонньої торговельної угоди на невизначений період [31].

Особливим напрямом сучасної зовнішньої політики Великої Британії є відносини з Китайською Народною Республікою, риторика щодо якої стає гострішою. У IR23 стверджується, що Китай під керівництвом Комуністичної партії Китаю «становить системний виклик» через зростаюче занепокоєння щодо військової, дипломатичної та економічної діяльності КПК протягом останнього періоду. кілька років. Хоча це не відповідає закликам деяких депутатів-консерваторів описувати Китай як «загрозу», цей принцип жорсткіший, ніж попередні. У регіоні зростає напруженість і зростає занепокоєння, що війна Росії в Україні може підштовхнути Китай до спроби вторгнення на Тайвань. Це може мати серйозні наслідки для безпеки Великої Британії та Європи, оскільки 40% європейської торгівлі проходить через Тайванську протоку. Зовнішня політика щодо Китаю реалізується в тому числі через подвоєння фінансування можливостей роботи з Китаєм, прагнучи розширити знання та досвід щодо Китаю, а також знання мандаринської мови в

урядових департаментах Великобританії. IR23 визнає необхідність співпраці, оскільки Китай є важливим гравцем «майже в усіх глобальних питаннях», а це означає, що на Великобританію вплинуть дії Китаю щодо зміни клімату як найбільшого інвестора у стійку енергетику та країни з найбільшим викидом вуглецю, а також щодо глобальної охорони здоров'я та готовності до пандемії. Разом цей підхід спрямований на захист інтересів Великої Британії, а також на стабілізацію відносин з Китаєм шляхом прямої взаємодії з Пекіном як на двосторонній основі, так і на міжнародному рівні. Британський політикум виступає за стриманий підхід до перешкоджання зміцненню російсько-китайського стратегічного партнерства, реалізуючи «підхід взаємодії» із глобальних питань [34].

Після виходу Великої Британії з ЄС зовнішня політика була направлена на глибшу інтеграцію з країнами Співдружності. Цей напрям сучасної зовнішньої політики Великої Британії розглядається як більш природний міжнародний майданчик, заснований на спільному історичному минулому, використанні англійської мови та схожих правових традиціях. 2024 року з моменту підписанням Лондонської декларації, що проголошувала створення сучасної Співдружності, виповнилось 75 років. Урядом Великої Британії було вкотре підкреслено важливість зовнішньополітичного напрямку розвитку відносин з країнами Співдружності.

Також у фокусі особливої уваги зовнішньої політики Великої Британії перебуває балтійсько-скандинавський напрям. За участі десяти країн – Данії, Естонії, Ісландії, Латвії, Литви, Нідерландів, Норвегії, Фінляндії, Швеції та Великої Британії діє сформована ще у 2014 році у відповідь на агресію Росії проти України військово-політична структура на основі Об'єднаних експедиційних сил Сполученого Королівства (JEF) – так зване «Північне НАТО», покликане зміцнити військові зв'язки країн-учасниць та має на меті проведення гуманітарних місій або спільних операцій у регіоні Балтики, Північного моря та Північної Атлантики. Структура координує військову

діяльність із взаємної оборони на регіональному рівні, а Британія є найбільш густонаселеною з 10 держав-членів та штаб-квартира JEF знаходиться саме у Великій Британії [35].

Зміна правлячої партії влітку 2024 року радикально не вплинула на ключові принципи та напрями зовнішньополітичного курсу держави. Лейбористи перейняли на себе зобов'язання щодо військової та дипломатичної підтримки України та успадкували Близький Схід у стані війни. Після вступу на посаду лейбористський уряд вжив швидких заходів, щоб продемонструвати, що рівень підтримки України урядом Великобританії не зміниться. Міністр оборони Джон Хілі прибув до Одеси протягом 48 годин після свого призначення, оголосивши про додатковий пакет військової допомоги для України та про те, що попередні зобов'язання, взяті урядом Ріші Сунака, будуть виконані. Символічний акт публічної дипломатії – запрошення Президента Зеленського виступити перед кабінетом міністрів Великої Британії продемонстрував, що новий уряд вважає британсько-українські відносини особливо важливими [36].

Лейбористи зберігають позицію попереднього уряду щодо сильної суспільної підтримки Ізраїлю та зобов'язання використовувати військові ресурси Великої Британії для підтримки оборони Ізраїлю, водночас домагаючись припинення вогню та звільнення заручників як крок на шляху до остаточного припинення бойових дій. Новий уряд також продовжив участь Великої Британії в операції «Вартовий процвітання» під проводом США для захисту торговельного судноплавства в Червоному морі від нападів хуситів. Однак, з липня в зовнішній політиці Великої Британії відбулися дві зміни у принципах політики на Близькому Сході. Уряд призупинив дію деяких ліцензій на експорт зброї з Великої Британії до Ізраїлю на тій підставі, «що вони можуть бути використані для вчинення або сприяння серйозному порушенню міжнародного гуманітарного права». Велика Британія також відновила фінансування UNRWA – агентства ООН, яке підтримує палестинських біженців. Цей принцип зовнішньої політики лейбористів відрізняється від позиції

консервативного уряду, який підтримав звинувачення Ізраїлю проти співробітників UNRWA щодо прямої причетності до терактів 7 жовтня 2023 року. Позиція Великої Британії щодо Ізраїлю була своєрідною перевіркою того, чи може «прогресивний реалізм», пропагований діючим міністром закордонних справ Девідом Леммі як організаційний принцип зовнішньої політики лейбористів, керувати їхніми діями. За його словами: «Прогресивний реалізм виступає за використання реалістичних засобів для досягнення прогресивних цілей... Це прагнення до ідеалів без ілюзій щодо того, що можна досягти» [36].

В основі напрямів зовнішньої політики лейбористів лежить їх бажання «перезавантажити» відносини з ЄС, і головною пропозицією є ідея «пакту безпеки». Прагнення уряду досягти домовленостей з ЄС щодо послаблення бар'єрів у торгівлі є суттєвою точкою відходу від його попередника. Однак, з нинішнім періодом правління в Брюсселі, відносини з урядом Великої Британії не просунулися далі амбіцій встановити новий тон і узгодити принцип регулярних самітів ЄС-Велика Британія. Тим не менш, відносини між ЄС і Великою Британією досягли стану розрядки, коли питання, що становлять взаємний інтерес, такі як співпраця у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, можуть бути розширені. Протягом перших двох тижнів після перемоги лейбористів на виборах влітку 2024 року дипломатичні візити міністра закордонних справ до європейських столиць та прем'єр-міністра до Берліна та Парижа підтвердили цей напрям та дали поштовх для нових відносин: візит Стармера до Німеччини сприяв підтримці нового двостороннього німецько-британського договору. Також прем'єр-міністр Стармер має намір продовжувати розпочату своїм попередником Сунаком роботи у напрямі покращення британсько-італійських відносин [36].

Для нового уряду стратегічно важливим є зовнішньополітичний та оборонний принцип «НАТО перш за все». Високе значення мало те, що перша поїздка Кіра Стармера за кордон була на Вашингтонський саміт НАТО, а перший офіційний візит нового Генерального секретаря НАТО Марка Рютте до Лондона.

На зустрічі з прем'єр-міністром Кіром Стармером увагу було зосереджено на значному внеску Великої Британії у стримуванні та захисті Альянсу, а також принципу підтримки України [37].

Вибори у США у листопаді 2024 року для Великої Британії та Європи підняли важливі питання, з перспективою того, що друге президентство Трампа може радикально змінити позицію США щодо підтримки України. Те, як розгортатиметься політика США після інавгурації новообраного президента, може мати вплив на подальшу зовнішню політику лейбористського уряду Великої Британії. У довгостроковій перспективі завданням для Великої Британії буде збереження ключових двосторонніх відносин на тлі змін у американському суспільстві, політиці та функціонування демократії, які уособлюються перемогою Трампа на виборах [38].

Таким чином, заснована на ліберально-демократичних принципах та прогресивному реалізмі зовнішня політика Великої Британії реалізовується у численних напрямках, основними з яких є міцні відносини зі США, переосмислення взаємодії з країнами ЄС, посилення зв'язків з країнами Співдружності та Індо-Тихоокеанського регіону, а також стриманий підхід взаємодії з КНР.

2.2. Інституційні інструменти зовнішньої політики Великої Британії

Для Великої Британії характерним є колективний принцип ухвалення політичних рішень у сфері зовнішньої політики. Реалізацією зовнішньої політики займається переважно Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку (Foreign, Commonwealth & Development Office – FCDO), також відомий як Форин Офіс. Він утворився шляхом об'єднання Міністерства закордонних справ та у справах Співдружності з Департаментом міжнародного розвитку у 2020 році. Таке об'єднання стало наслідком реалізації концепції Глобальної Британії та надало імпульс усім

глобальним зусиллям Великої Британії, поєднавши дипломатію та міжнародний розвиток в рамках однієї організації для досягнення кращих результатів, а також для вирішення проблем, що обумовлені зв'язком між зміною клімату та крайньою формою бідності [39].

Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку співпрацює з 11 агентствами та державними органами. Серед них виконавча агенція Wilton Park – експерт уряду Великої Британії з організації міжнародного політичного діалогу. Агенція підтримує розвиток зовнішньої політики Великої Британії та міжнародні стратегічні пріоритети її уряду. Wilton Park щороку проводить близько 80 стратегічних діалогів, які збирають близько 3500 представників та осіб, що формують громадську думку, що представляють понад 120 країн [39].

До виконавчих позавідомчих державних органів, з якими співпрацює Форин Офіс, відносяться Британська Рада (British Council), Стипендіальна комісія Співдружності у Великій Британії (CSK), Британсько-Китайський центр (GBCC), Комісія з вшанування допомоги Маршалла (MACC) та Вестмінстерський фонд за демократію (WFD) [39].

Британська Рада (British Council) є міжнародною організацією Сполученого Королівства з культурних зв'язків і освітніх можливостей, яка підтримує мир і процвітання, створюючи зв'язки, розуміння та довіру між людьми у Великій Британії та інших країнах світу. Британська Рада робить це через свою діяльність у сфері мистецтва та культури, освіти та англійської мови, працюючи з людьми в більш ніж 200 країнах і територіях і має офіси в більш ніж 100 країнах. У 2021-2022 роках Британська Рада охопила 650 мільйонів людей та стала одним із основних чинників, що визначають Велику Британію як «наддержаву м'якої сили» згідно з концепцією Глобальної Британії [39].

Стипендіальна комісія Співдружності у Великій Британії (CSC) надає основну урядову схему стипендій Великобританії, яка керується цілями міжнародного розвитку [39].

Британсько-китайський центр (GBCC) сприяє взаємній довірі та розумінню між Великою Британією та Китаєм, створюючи довгострокові зв'язки між особами, які приймають рішення в обох країнах. GBCC працює для спільного процвітання через діалог і просування верховенства права, належного управління та сталого розвитку [39].

Комісія з вшанування допомоги Маршала (MACC) керує британськими стипендіями Marshall Scholarships, які фінансують молодих американців з високими здібностями для навчання для здобуття ступеня магістра у Великобританії [39].

Вестмінстерський фонд за демократію (WFD) підтримує демократичні практики та інститути в демократіях, що розвиваються. Співпрацюючи з партнерськими організаціями, він зміцнює інститути демократії, головним чином політичні партії, парламенти та інститути, які складають громадянське суспільство [39].

Незалежна комісія з питань впливу допомоги (ICAI) є дорадчим позавідомчим державним органом, з яким також співпрацює Форин Офіс. Комісія є відповідальною за перевірку допомоги Великої Британії. ICAI зосереджується на максимізації впливу бюджету допомоги Сполученому Королівству для потенційних бенефіціарів та отриманні найкращого співвідношення ціни та якості для платників податків Великої Британії [39].

Служба FCDO є частиною Форин Офісу, комерційно діючи як Торговий фонд для надання безпечних, надійних послуг по всьому світу. Штаб урядового зв'язку (GCHQ) надає розвідувальні дані, захищає інформацію та інформує про відповідну політику Великобританії, щоб забезпечити безпеку та успіх суспільства в епоху Інтернету. Центр урядового зв'язку Його Величності (HMGCC) створює інструменти та технології, які допомагають захистити Велику Британію, співпрацюючи з національною безпековою спільнотою, науковими та приватними організаціями та міжнародними союзниками, щоб залучити інженерний досвід до національної безпеки. Секретна розвідувальна

служба, часто відома як МІ6, збирає дані зовнішньої розвідки Великої Британії. Він надає уряду глобальний таємний потенціал для підтримки та захисту національної безпеки та економічного добробуту країни [39].

Очільником Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку є Державний секретар Його Величності із закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку, також відомий як Міністр закордонних справ. Державний секретар несе загальну відповідальність за всі справи Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку, включаючи загальну відповідальність за відомства міністерства та нагляд за командою міністерства; Кабінет, зовнішню політику та Раду національної безпеки, стратегію, політику розвідки та відзнаки. З 5 липня 2024 року посаду обіймає лейборист Девід Леммі, який з 2021 року був тіньовим міністром закордонних справ [40].

Для Великої Британії характерна наявність тіньового кабінету, до якого входять депутати і члени Палати лордів, які обіймають пости в опозиції. Тіньовий міністр закордонних справ уважно вивчає роботу міністра закордонних справ, а також висуває та пояснює політику опозиції у зовнішніх справах. Посаду тіньового Державного секретаря із закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку займає консерватор Ендрю Мітчел [41].

Велика Британія є четвертою державою у світі за розміром дипломатичної мережі із 281 представництвом у 178 країнах та територіях. У глобальній мережі Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку працює близько 17 000 співробітників [30].

У сучасній Великій Британії велика відповідальність за вироблення зовнішньополітичного курсу країни лежить на прем'єр-міністрі. Кількість іноземних візитів, які здійснюються прем'єр-міністрами, значно зросла за останні роки. Це тренд, зумовлений глобалізацією, і прем'єр-міністр неминуче стає все більш залученим до глобального політичного процесу, і це є значущим

фактом. Через відсутність єдиної писаної Конституції у Великій Британії, повноваження прем'єр-міністра, в тому числі і у зовнішній політиці, можуть відрізнятись з роками та з різними керівниками на цій посаді. До зовнішньополітичних повноважень прем'єр-міністр Великої Британії можна віднести його використання «королівської прерогативи» – повноважень, які належали монарху з часів Середньовіччя, але в наш час здійснюються переважно урядом та прем'єр-міністром. Ці повноваження охоплюють багато сфер, включаючи зовнішню політику та міжнародні відносини та є основою британського політичного ладу. Вони діють разом із законодавством, таким як Закон про консульські відносини 1968 року, Закон про територіальні води 1987 року та Закон про міжнародні організації 1968 року [42].

До прерогативних відносяться повноваження направляти послів за кордон, а також приймати та акредитувати послів іноземних держав; визнання держав; управління британськими заморськими територіями; повноваження укладати та ратифікувати договори; влада вести дипломатичні дії; влада придбавати та поступатися територією; повноваження видавати, відмовляти або вилучати паспортні засоби; відповідальність за Нормандські острови та острів Мен; надання дипломатичного захисту громадянам Великобританії за кордоном [42].

Прем'єр-міністр представляє Велику Британію на самітах, міжнародних зустрічах та переговорах, наприклад, на засіданнях ООН, G7, G20 та НАТО, а також бере участь у переговорах та підписанні міжнародних угод, має вплив на ухвалення рішень про участь Великої Британії у військових діях чи операціях за кордоном. Він також очолює Комітет з міжнародних відносин та оборони, створення якого у 2019 році є частиною реалізації зовнішньої політики Великої Британії через ідею поєднання зовнішньої та оборонної політики, коли дипломатичні зусилля активно доповнюються військово-політичними домовленостями. Прем'єр-міністр разом із Кабінетом міністрів визначає загальні напрями зовнішньої політики Великої Британії, включаючи питання національної безпеки, торгівлі, оборони, дипломатичних відносин та глобальних

ініціатив. Концептуальною основою британської зовнішньої політики досі залишається програмна доповідь «Глобальна Британія в епоху конкуренції», представлена саме прем'єр-міністром, Борисом Джонсоном, у березні 2021 р. [43].

З 5 липня 2024 року прем'єр-міністром Великої Британії є лейборист Кір Стармер. Після перемоги на виборах, що були зосереджені на внутрішніх питаннях, прем'єр-міністр одразу мав протистояти низці зовнішньополітичних викликів, зокрема війнам на Близькому Сході та в Україні, політичній нестабільності в США, напрузі в Європі та з боку Китаю. Його попередник Ріші Сунак стикався зі звинуваченнями, що він не зацікавлений у зовнішній політиці, цілком перекладаючи ці питання на міністра закордонних справ Девіда Кемерона, якого ЗМІ прозвали «прем'єр-міністром із зовнішньої політики». Британські дипломати та аналітики впевнені, що обставини вимагатимуть від Кіра Стармера активної зовнішньої політики на світовій арені [44]. З такого ставлення до ролей та повноважень міністра закордонних справ та прем'єр-міністра у питаннях зовнішньої політики можна сказати, що Великій Британії характерно бачити саме прем'єр-міністра відповідальним за вироблення зовнішньополітичного курсу та представлення держави на міжнародній арені.

З іншого боку, як офіційний глава держави, Король також відіграє важливу роль у сучасній зовнішній політиці Великої Британії, підтримуючи роботу Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку всередині країни та за кордоном. Він користується деякими із королівських прерогатив, наприклад, приймає світових лідерів, послів та інших членів дипломатичного співтовариства для державних візитів, аудієнцій та інших заходів у королівських резиденціях. На Дипломатичному прийомі, який відбувається щороку, король та інші члени королівської родини вітають понад 500 членів дипломатичного корпусу в парадних залах Букінгемського палацу. Його Величність також регулярно вітає послів і верховних комісарів, які базуються в Лондоні, для аудієнцій, які є особистими зустрічами з королем.

Понад 170 послів і верховних комісарів базуються в Лондоні на постійній основі і кожен з них має аудієнцію у короля невдовзі після того, як вступає на посаду. Король підтримує регулярні контакти з офіційними особами Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку, яке консультує, яких іноземних глав держав слід запросити до Великої Британії з державними візитами. Король і королівська родина відповідають за прийняття глави держави та його чи її супутніх осіб з урочистим прибуттям і державним бенкетом для їх привітання. Члени королівської родини підтримують роль Короля як глави держави та регулярно здійснюють закордонні візити на прохання Міністерства від імені Короля. Ці візити, як правило, відзначають зв'язки та спільні інтереси між Великою Британією та іншими країнами. Члени королівської родини час від часу беруть на себе особливу роль, щоб їхні закордонні візити можуть принести необхідну обізнаність щодо певної проблеми. Герцогиня Единбурзька разом із Міністерством в рамках своєї роботи над Ініціативою із запобігання сексуальному насильству в зонах конфлікту працює з постраждалими від сексуального насильства. Під час державних візитів і ключових дипломатичних заходів, таких як зустрічі глав урядів Співдружності та значні ювілеї, уся робоча королівська родина збирається разом, щоб тепло вітати глав держав, які відвідують країну [45].

Король є Сувереном 14 держав Співдружності на додаток до Великої Британії. Його Величність також є главою Співдружності, добровільного об'єднання 56 незалежних країн. Як голова, король особисто зміцнює зв'язки, за допомогою яких Співдружність об'єднує людей з усього світу. З 1969 року Його Величність Чарльз III здійснив 120 офіційних візитів у рамках 75 турів до 43 країн Співдружності, останній раз до Кенії наприкінці 2023 року. Король підтримує зв'язок із Співдружністю через регулярні контакти з Генеральним секретарем Співдружності та її Секретаріатом, координує заходи Співдружності, а також проводить регулярні зустрічі з главами урядів країн Співдружності [46].

Парламент Великої Британії, хоча і не є безпосереднім виконавцем зовнішньої політики, має важливі повноваження у цій сфері, що забезпечують контроль та вплив на урядові рішення. Як зазначалось раніше, прем'єр-міністр та уряд ведуть переговори щодо міжнародних угод, проте парламент має повноваження ратифікувати або відхиляти такі угоди. За конституційною практикою, договори, які укладає уряд, повинні бути представлені до парламенту для обговорення, і він може висловити свою думку щодо їх ратифікації. Раніше згаданий Комітет з міжнародних відносин та оборони, очолюваний прем'єр-міністром, контролює діяльність уряду у сфері зовнішньої політики. Вони можуть ініціювати розслідування, викликати міністрів для доповідей та робити рекомендації щодо зовнішньої політики. Парламент має право затверджувати або відхиляти бюджетні витрати, пов'язані із зовнішньою політикою, зокрема на фінансування дипломатичної служби, міжнародної допомоги та оборони [47].

Останніми роками обов'язковим є отримання дозволу парламенту на розгортання британських збройних сил у військових діях за кордоном, як у 2003 (Ірак), 2011 (Лівія) і 2013 (Сирія) [48].

Парламент має право ініціювати дебати щодо зовнішньої політики, під час яких депутати можуть ставити питання уряду та висловлювати свої позиції. У випадках, коли зовнішня політика потребує змін у внутрішньому законодавстві, парламент має повноваження приймати відповідні закони. Наприклад, після виходу Великої Британії з ЄС парламент ухвалював нове законодавство, що регулювало торговельні та міжнародні відносини країни [42].

Після виходу з Європейського Союзу Велика Британія на інституційному рівні не може впливати на прийняття рішень в європейських структурах. Дискусії в ЄС з питань Спільної зовнішньої та безпекової політики враховують інтереси Великої Британії лише на рівні партнерства і безпосередньо британський вплив не здійснюється [49].

Велика Британія має дуже широку мережу дипломатичних місій, одну з найбільших у світі. Дипломатичні місії Великої Британії в столицях країн-учасниць Співдружності відомі як Високі комісії (на чолі з «Верховними комісарами»). Для Генеральних консулів трьох країн Співдружності (Індії, Нігерії та Пакистану) досі використовується термін «заступник Верховного комісара», хоча ця термінологія зараз поступово виводиться з експлуатації. Сполучене Королівство є однією з двох країн, у світі, які використовують дипломатичні прапори за кордоном, на канцеляріях посольств і консульств. Для Верховних комісій використовується державний прапор Великої Британії. Крім того, існує прапор, який використовується для британських консульських суден у міжнародних або іноземних водах. Дипломатичні місії Великої Британії відіграють важливу роль у формуванні та реалізації її зовнішньої політики. Їх діяльність охоплює широкий спектр завдань, від політичних консультацій до економічних та культурних відносин з іншими країнами. Основні напрямки впливу дипломатичних місій Великої Британії на зовнішню політику включають просування національних інтересів, підтримку міжнародної безпеки, економічних відносин та розвитку торгівлі, підтримку британських громадян за кордоном, культурну дипломатію та інколи долучення до мирних переговорів у зонах конфлікту [50].

Дипломатичні місії представляють інтереси Сполученого Королівства також і в низці міжнародних організацій, які займаються такими питаннями, як права людини, торгівля та економіка, питання охорони здоров'я та гуманітарні питання та контроль над озброєннями. Спільна делегація Великобританії в НАТО є сполучною ланкою між урядом Великобританії та Організацією Північноатлантичного договору. Головні завдання представництва полягають у просуванні британських інтересів у НАТО та інформуванні британських міністрів та урядових відомств про дискусії щодо НАТО. Представництво працює над тим, щоб Сполучене Королівство відігравало повноцінну та впливову роль у Північноатлантичній раді, Військовому комітеті та в усьому

спектрі діяльності НАТО. Місія Великої Британії в ООН має на меті зробити Велику Британію більш безпечною та процвітаючою, зробивши ООН більш ефективною та дієвою у забезпеченні миру, сталого розвитку, прав людини, правосуддя та гуманітарної допомоги. Делегація Великої Британії в Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) співпрацює з ОБСЄ та її 57 державами-учасниками для захисту інтересів, населення та цінностей Великої Британії. Місія Великої Британії в Женеві при низці органів, установ і програм ООН, а також Світовій організації торгівлі працює з партнерами, щоб забезпечити врахування інтересів і поглядів Великої Британії в організаціях, штаб-квартири яких знаходяться в Женеві [51].

Після виходу з ЄС Місія Великої Британії в ЄС забезпечує просування інтересів Великої Британії та їх роз'яснення державам-членам ЄС та інституціям ЄС. Інституту дипломатичних місій при Групі Семи (G7) та Групі Двадцяти (G20) як такого серед членів організацій нема, проте Велика Британія входить до складу обох та брала на себе головування у групі країн G7 у 2021 році.

Отже, ключовими інституціями, що беруть участь у формуванні та виконанні зовнішньої політики Великої Британії, є Уряд, зокрема Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку, служби та агенції, з якими співпрацює Міністерство та частково Парламент. Мережа дипломатичних місій Великої Британії є однією з найбільших у світі та просуває національні інтереси держави за кордоном. Особливі ролі у зовнішній політиці відіграє дипломатія прем'єр-міністра та короля, при чому саме прем'єр-міністр, користуючись королівською прерогативою та у зв'язку з процесами глобалізації та кількістю здійснюваних іноземних візитів, відіграє головну роль у реалізації зовнішньої політики Великої Британії.

2.3. Економічні, дипломатичні та безпекові інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії

Після виходу з ЄС політичне керівництво Великої Британії стоїть перед необхідністю створення нової моделі міжнародної взаємодії. Brexit тягне за собою перегляд статусу в інституціях, в яких задіяна Велика Британія; а складний виклик переосмислення британської зовнішньої політики приходить на період формування нової системи міжнародних відносин, напруги, що посилюється, розбіжностей та ускладнення глобальних проблем. Невизначеності додають сумніви щодо того, чи буде Британія й надалі здатна залишитись одним з провідних акторів світової політики. Враховуючи суттєве скорочення традиційних інструментів впливу Великої Британії, це занепокоєння є небезпідставним та вимагає застосування усіх інструментів при реалізації зовнішньої політики.

2.3.1 Економічні інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії

Першою ключовою сферою економічного інструменту реалізації зовнішньої політики є торговельна політика. Торговельна економічна дипломатія передбачає використання інструментів державного регулювання й дипломатичних важелів для сприяння розвитку торгівлі та залученню інвестицій. Після виходу Британія з ЄС отримала можливість самостійно визначати власну торговельну політику, вперше з 1973 р., коли торговельно-політичні повноваження були делеговані Європейському Економічному Співтовариству (ЄЕС). Це зумовлює необхідність чітко сформулювати цілі британської торгівлі та пов'язаної з нею політики щодо іноземних інвестицій, вперше після чотирьох десятиліть передання відповідних компетенцій наднаціональним інституціям [52].

«Загальноурядовий» підхід є основою економічної дипломатії Великої Британії та передбачає залучення широкого кола державних установ та відомств, компетенції яких виходять за рамки виключно зовнішньоекономічної політики. Така стратегія інтегрує зусилля органів, відповідальних за зовнішню та внутрішню політику, комерційну діяльність та інституційний розвиток задля консолідованого просування національних інтересів Сполученого Королівства у різних сферах [52].

Участь у формуванні міжнародних норм і стандартів також є елементом економічної дипломатії Великої Британії. Ця діяльність реалізується в рамках провідних міжнародних організацій, зокрема ОЕСР - Організації економічного співробітництва та розвитку стосовно питань міжнародних інвестицій, оподаткування, державних закупівель, конкурентної політики та регулювання, а також в рамках Всесвітньої митної організації стосовно питань, пов'язаних з митницями та спрощенням процедур торгівлі [53].

Укладання двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод у сферах торгівлі, інвестицій, розвитку, фінансів, екології тощо є однією з ключових складових економічної дипломатії. Так, після Brexit, для Великої Британії пріоритетним завданням економічної дипломатії стало укладання угод про вільну торгівлю з ключовими партнерами – США, Японією, Австралією, Новою Зеландією тощо. Зокрема, у 2020 р. урядом було оголошено про прагнення сформувати зони вільної торгівлі з пріоритетними партнерами паралельно з переговорами про майбутню торгівельну угоду з ЄС. Таким чином, Сполучене Королівство прагне диверсифікувати свої торговельні зв'язки шляхом укладання нових двосторонніх та приєднання до багатосторонніх торговельних угод на засадах вільної торгівлі [53].

Важливим елементом економічного механізму здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії є санкції. Підтримка або відновлення миру та безпеки у світі, а також зміна поведінки держави, проти якої запроваджені санкції, є метою санкційної політики. Найбільш розповсюджуваними та частіше

застосовуваними санкціями є заморожування активів, торгове ембарго, заборона на в'їзд в країну. Разом із Німеччиною та Францією, Велика Британія розробила та підтримує режим санкцій як частину своєї загальної стратегії боротьби з ядерною програмою Ірану в якості доповнення санкцій ЄС. Принципову позицію Лондон зайняв, виступаючи за жорсткі санкції у відповідь на вторгнення Росії в Україну, що зіграло особливо важливу роль на фоні нерішучої реакції з боку ООН [49].

Після виходу з ЄС Велика Британія зіткнулася зі значним практичним викликом щодо своєї здатності запроваджувати санкції. В якості держави-члена ЄС Британія запроваджувала санкції після рішень, прийнятих Радою Безпеки ООН, ЄС або доповнювала попередні. За межами європейських структур Британія потребує власної внутрішньої політики щодо санкцій. Це передбачає надання правовій системі можливості забезпечувати засоби правового захисту у справах про санкції, які раніше розглядалися на європейському рівні [53].

Відіграючи роль великого фінансового центру і глобального міжнародного актора, Велика Британія має займати позицію, що гарантуватиме ефективність будь-яких односторонніх санкцій, які вона вирішить запровадити, та їх результат. Наразі держава переосмислює можливості, необхідні для створення ефективних санкцій, а також гарантій, що вона може підтримувати свою взаємодію з країнами Євросоюзу та координувати запроваджені санкції з ОЕСР і G20 [53].

Велика Британія прагне покращення не тільки своєї економіки, а і залишається одним з найбільших спонсорів міжнародного розвитку, веде боротьбу з бідністю та сприяє досягненню цілей сталого розвитку ООН. Ці цілі реалізуються через допомогу іншим країнам на шляху до самодостатності, торгівлю та економічне зростання. Велика Британія є однією з країн-лідерів за наданням допомоги розвитку, за останні роки сума допомоги складає в середньому 0,5% відсотка від ВВП держави [53].

Економічні інструменти здійснення зовнішньої політики Великої Британії відіграють ключову роль у просуванні національних економічних інтересів Великої Британії на міжнародній арені. Їхнє значення суттєво зросло після Brexit, коли країна отримала більшу свободу у формуванні власної торговельної політики. Ключовими економічними інструментами здійснення зовнішньої політики Британії є торговельна політика, формування міжнародних норм і стандартів, укладання двосторонніх та багатосторонніх угод, активна участь у міжнародних організаціях та надання допомоги розвитку, а також санкційний механізм. У цій сфері Великою Британією досягнуто значних успіхів: двосторонні торговельні угоди переукладено та підсилено гнучкішим регулюванням у технологічних стартапах та фінансових технологіях.

2.3.2 Дипломатія та м'яка сила як інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії

Дипломатія та дипломатичні засоби розв'язання конфліктів традиційно є сильною стороною Великої Британії. На сучасному етапі поєднання дипломатичних зусиль та м'якої сили, що координуються з економічними, оборонними інструментами та міжнародною допомогою, є ефективним способом реалізації зовнішньої політики Великої Британії. І хоча британська дипломатія є досить традиційною, вона швидко адаптується до змін міжнародного середовища. Для швидкої та ефективної реалізації зовнішньополітичних цілей Велика Британія має більше активів і ресурсів, ніж багато з країн світу. Сучасну британську дипломатію можна віднести до такої, що заснована на правилах, а оскільки в XXI столітті вона стикається з країнами, чия дипломатія заснована на силі, вона дійсно має розвиватися [54].

Відмінною характеристикою дипломатії Великої Британії під час і після процесу Brexit є значне занепокоєння щодо збереження ролі Великої Британії та підтвердження центральної ролі пошуку статусу для Британії через ці ролі. Незважаючи на те, що дипломатія може розглядатися як справа політичної та

адміністративної еліти, стурбованість міжнародним статусом і авторитетом Сполученого Королівства також поділяє громадськість. Нещодавні опитування Британської групи зовнішньої політики дають корисне розуміння здатності Британії після Brexit прокласти свій шлях після «сейсмічних зрушень» у її міжнародній ролі, що виникають як унаслідок самого Brexit, так і в реляційному аспекті через виклики, створені Росією та Китаєм [55].

Важливого значення у розвитку дипломатії відіграла адаптація британської дипломатичної служби, а саме об'єднання Міністерства закордонних справ та у справах Співдружності з Департаментом міжнародного розвитку, а також свого часу створення Департаменту з питань виходу з ЄС, пізніше – його ліквідація у зв'язку з його неактуальністю. Основними тенденціями британської дипломатії на сучасному етапі є посилення її багатосторонності, ріст професіоналізації та розширення соціальної бази дипломатичних кадрів, в тому числі помітне збільшення кількості жінок на високих та найвищих дипломатичних посадах. Одним з основних завдань дипломатії як інструменту здійснення зовнішньої політики Великої Британії на сучасному етапі є перетворення «Глобальної Британії» з концепції на реальність. Інтегрований огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики визнає, що для цього необхідним є розв'язання суперечності між короткостроковими, зазвичай економічними, інтересами уряду та довгостроковими цілями відстоювання та захисту ліберально-демократичного порядку [56].

У листопаді 2023 року Сполучене Королівство опублікувало консультаційний документ про міжнародне співробітництво «Міжнародний розвиток у суперечливому світі», який встановлює програму співпраці з партнерами для прискорення прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку і підхід до партнерства, заснований на взаємній повазі. Документ встановлює стратегічну мету Сполученого Королівства щодо усунення крайньої бідності та боротьби зі зміною клімату та втратою біорізноманіття, водночас використовуючи свою офіційну допомогу в розвитку там, де це найбільш

необхідно та ефективно. Сполучене Королівство надало 0,58% валового національного доходу на офіційну допомогу розвитку у 2023 році, що є кращим результатом порівняно з 2022 роком (0,51%). Частка офіційної допомоги розвитку Сполученого Королівства на 2023 рік відповідає заявленій меті тимчасово витратити близько 0,5% ВНД. Тим не менш, Велика Британія не виконує міжнародного зобов'язання витратити 0,7% ВНД на допомогу розвитку, проте має на меті намір повернутися до цього показника [57].

Концепція «Глобальна Британія» визначає Сполучене Королівство як «наддержаву м'якої сили», здатну впливати на інтереси та поведінку різних міжнародних суб'єктів через залучення та переконання, а не примус. Згідно з глобальним індексом м'якої сили 2024 року, Велика Британія посідає друге місце серед найвпливовіших країн після США, причому її показники продовжують зростати. Основними факторами британської м'якої сили є якісна освітня система, повага до права та прав людини, а також надійні медіа. Протягом понад десяти років кампанія «GREAT» активно просуvala сильні сторони країни, ставши однією з найвідоміших ініціатив національного брендингу. Велика Британія зберегла високі позиції в індексі навіть попри такі виклики, як зміна уряду та смерть королеви Єлизавети II [58].

Уряд Великої Британії демонструє м'яку силу, регулярно проводячи заходи та саміти, що висвітлюють їхні ключові соціально-політичні цінності. Серед таких ініціатив – Антикорупційний саміт; Глобальний саміт з питань інвалідності; Глобальна конференція зі свободи медіа; Глобальний освітній саміт; конференція «Safe To Be Me – Глобальна конференція рівності», присвячена правам ЛГБТ тощо. Проведення «Євробачення» у 2023 році у Великій Британії від імені України стало прикладом м'якої сили обох країн та підкреслило значення співпраці для просування культури та звернення уваги на актуальні світові проблеми [59].

Королівські родини мають унікальну форму м'якої сили, засновану на їхньому символічному статусі, культурній значущості та історичній спадщині.

Вони здатні використовувати свій авторитет і репутацію для підтримки національних інтересів, сприяння добрій волі та зміцнення міжнародних зв'язків. Для британської королівської сім'ї це особливо актуально, оскільки монарх також очолює Співдружність. Король Чарльз III, відомий як дипломат, активно виступає за збереження довкілля, будучи екологічним активістом задовго до того, як зміна клімату стала важливою темою політики та концепції «Глобальна Британія». Його екологічні ініціативи підкреслюють, що м'яка сила й публічна дипломатія королівської сім'ї відповідають сучасним викликам зовнішньої політики [60].

Крім уряду та офіційних осіб, що займаються дипломатією, важливу роль у м'якій силі відіграють такі незалежні організації як Британська Рада та Всесвітня Служба ВВС. І хоча вони фінансуються урядом та співпрацюють з ним, їхні організаційні та оперативні рішення приймаються самостійно, що і робить такою високою довіру до них. Британська Рада взаємодіє з людьми з 200 країн, має офіси у понад 100 країнах та охоплює близько 600 мільйонів осіб. М'яка сила Британської Ради виявляється у популяризації британського мистецтва, культури, освіти та англійської мови. Окрім цього, Рада вивчає м'яку силу та проводить дослідження привабливості країн G20. Згідно з результатами, м'яка сила Сполученого Королівства відкриває їй можливості для створення альянсів, об'єднуючи країни, які, хоча й не поділяють однакові цінності, довіряють Британії більше, ніж іншим державам [61].

Як і Британська Рада, Всесвітня служба ВВС є важливим інструментом британської м'якої сили, орієнтованим на аудиторію за межами Великої Британії. ВВС транслює новини більш ніж 40 мовами через телебачення, радіо та цифрові платформи, а колишній генеральний секретар ООН Кофі Аннан назвав його «найбільшим подарунком Великої Британії світові XX століття». ВВС сприяє просуванню британських демократичних цінностей через свою незалежну й неупереджену журналістику. Уряд Великої Британії визнає важливість ВВС у поширенні національних цінностей, вважаючи його ключовим

елементом британської м'якої сили на міжнародній арені. Додатково, уряд активно підтримує та фінансує ВВС, особливо під час російсько-української війни, підкреслюючи його роль у протидії російській пропаганді та дезінформації [62].

Отже, відмінними рисами дипломатії Великої Британії на сучасному етапі стали об'єднання Міністерства закордонних справ та у справах Співдружності з Департаментом міжнародного розвитку, помітне збільшення кількості жінок на дипломатичних посадах з позитивного боку та скорочення урядом Сполученого Королівства видатків міжнародної допомоги з негативного. Як наслідок глобального підходу Сполученого Королівства до дипломатії виникли дві ключові динаміки: по-перше, це процес повторного позиціонування як лідера «європейської безпеки» шляхом переміщення дипломатичної енергії на форуми та двосторонні відносини. По-друге, використання багатосторонніх преференцій у відкритті нових сфер групової та тематичної взаємодії з Європою та поза нею, широким міжнародним співробітництвом, здійснення керівництва та скликання повноважень у системі ООН (наприклад, щодо зміни клімату).

М'яка сила Великої Британії є багатогранною та різноманітною, надаючи країні значні переваги на міжнародному рівні та зміцнюючи її позиції на світовій арені. В сучасному міжнародному середовищі ефективність м'якої сили потребує посилення для конкурентоздатності як з союзниками, так і з стратегічними суперниками, а також для підтримки економічного процвітання, безпеки та впливу Великої Британії. Незважаючи на те, що незалежність організацій м'якої сили, як-от Британської Ради та ВВС, є визначальною для їхньої цінності, уряд має ключову роль у створенні стратегічних умов співпраці, забезпеченні інвестицій, керівництва та підтримки. З огляду на зростання значущості м'якої сили для глобальних амбіцій Сполученого Королівства, є потреба в створенні ефективного механізму координації між державними та незалежними гравцями, що дозволить м'якій силі ефективніше досягати зовнішньополітичних цілей та розвиватися.

2.3.3 Безпекові та оборонні інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії

Згідно з концепцією Глобальної Британії, безпека та оборона Великої Британії відносяться до її сильних сторін. Держава займає лідерські позиції серед країн світу у питаннях служби безпеки та розвідки, а також є другою за оборонними витратами серед країн-членів НАТО та першою в Європі. Сполучене Королівство також є «відповідальною кібердержавою», яка посідає третє місце серед найвпливовіших кібердержав світу. Британська кібермережа охоплює 122 країни на 6 континентах та спонсорує залучення жінок до кібербезпеки, спонсорує стипендії у країнах Співдружності та Персидського залив [30].

Безпека та оборона є одними з незмінних пріоритетів зовнішньої політики Великої Британії. Традиційна основа стримування складається зі збалансованих та надійних військових сил, а також ядерних, кібернетичних та космічних сил, що готові бути чітко використаними у необхідному місці та проміжку часу. Центральною важливою є роль альянсів і партнерств для інтегрованого підходу до стримування та оборони, від НАТО як основи євроатлантичної безпеки, до гнучкої співпраці через двостороннє співробітництво.

Враховуючи те, що середовище безпеки швидко стає все більш суперечливим, Велика Британія посилює інтегрований підхід до стримування та оборони, відображаючи реальну еволюцію з 2021 року та повністю узгоджуючись зі Стратегічною концепцією НАТО на 2022 рік. Це досягається шляхом збільшення витрат на оборону в критично важливих сферах і прагнення інвестувати 2,5% ВВП на оборону, що зміцнить лідируючу позицію Великобританії в НАТО. Так, у 2023 році уряд оголосив, що витрати на оборону збільшаться на 5 мільярдів фунтів стерлінгів протягом наступних двох років, та у 2023 році витрати на оборону досягнуть 2,2% ВВП [63].

Іншим важливим безпековим та оборонним інструментом здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії є інститут військових аташе. Станом на червень 2022 року у Великій Британії було 164 аташе/радника з питань оборони, порівняно зі 149 у 2021 році, тобто тенденція до призначення аташе зростає з метою мати більший, професійний штат, який здійснює оборонну дипломатію по всьому світу. Міністерство оборони Великої Британії, якому підзвітний інститут військових аташе, планує збільшити глобальну мережу на третину, розширивши мережу аташе з питань оборони та Штаб оборони Британії для координації діяльності в регіонах [64].

Незвичним інструментом є використання Великою Британією м'якої сили в оборонній дипломатії. Це поєднання відбувається через військові навчальні заклади та культурні обміни Збройних Сил завдяки платформі Royal Edinburgh Military Tattoo (REMT), міжнародному заході для прийому гостей і розвитку відносин, у тому числі з потенційно ворожими державами. International Defence Training (Army) допомагає щорічно навчати понад 1500 іноземних студентів із понад 110 країн-партнерів, які відвідують понад 170 різних курсів з британською армією. Також розвивається напрям навчання англійській мові військових інших країн [64].

Безпека Євроатлантики є основним пріоритетом і «основним театром», якому Велика Британія приділяє найбільшу увагу у зовнішній політиці безпеки та оборони. Росія розглядається як «найгостріша пряма загроза Великій Британії» в євроатлантичному регіоні. Після повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року, оновлений інтегрований огляд робить висновок, що не можна скидати з рахунків можливість нападу на суверенітет і територіальну цілісність членів НАТО і безпека євроатлантичного регіону тепер нерозривно пов'язана з результатом війни в Україні. Досягнення зазначених цілей відбувається через надання життєво важливої підтримки Україні. Загалом Велика Британія, станом на жовтень 2024 року, виділила Україні 12,8 млрд

фунтів стерлінгів: 7,8 млрд фунтів на військову підтримку та 5 млрд фунтів на невійськову підтримку [65].

Велика Британія активно проводить навчання військовослужбовців інших країн, що також є важливим компонентом здійснення сучасної зовнішньої політики. Ці навчання охоплюють широкий спектр програм, зокрема для підвищення кваліфікації солдатів і офіцерів, навчання сучасним військовим технологіям та тактикам, а також спеціалізовані курси (інженерні, медичні чи миротворчі місії тощо). Цей напрям особливо актуальний для співпраці Великої Британії з Україною, оскільки масштабні навчання проводяться з 2015 року. Як відповідь Великої Британії на анексію Криму Росією та війну на сході України, Сполучене Королівство впровадило британську воєнну операцію «Орбіталь», в рамках якої проводились навчання військовослужбовців Збройних Сил України для забезпечення збереження ними територіальної цілісності. Із початком повномасштабного вторгнення операція «Орбіталь» завершилась, переформувавшись у операцію «Інтерфлекс», яка, на відміну від попередньої, є більш масштабною не тільки за кількістю українських військовослужбовців, що проходять навчання, а і країн, що доєдналися до Великої Британії як спів-організатори. У 2024 році міжнародну допомогу у проведенні операції «Інтерфлекс» здійснюють 14 країн [66].

Участь Великої Британії у миротворчій діяльності ООН складається з трьох основних аспектів: встановлення миротворчих мандатів у Раді Безпеці ООН, фінансування операцій та направлення військ. Велика Британія є постійним членом Ради Безпеки та відповідальна за розробку проектів резолюцій щодо підтримання миру, захисту цивільних осіб, порядку денного щодо жінок, миру та безпеки таких країн, як Сомалі, Судан і Кіпр. Велика Британія є п'ятим найбільшим інвестором ООН на підтримку миру та забезпечує 6,68% загального бюджету. На 2024 рік кількість направлених з миротворчими місіями британських військовослужбовців невелика порівняно з іншими країнами чи

більш ранніми періодами, більшість служать на Кіпрі, що є довгостроковою та відносно спокійною місією [67].

Участь Великої Британії в НАТО, розвідувальній спільноті «Five Eyes», тристоронньому оборонному пакті AUKUS, Об'єднаних експедиційних силах Сполученого Королівства, інших безпекових альянсах та двостороннє співробітництво з союзниками лежать в основі філософії зовнішньої політики щодо оборони Сполученого Королівства. Ці цілі реалізуються через масштабне фінансування оборони, розширення інституту військових аташе, навчання та культурні обміни Збройних Сил різних країн, надання всеохоплюючої підтримки Україні та участь у миротворчій діяльності.

Висновки до розділу 2

Таким чином, у зовнішній політиці нового уряду лейбористів домінують ті ж принципи та напрями, що й у попереднього уряду Великої Британії: принципи переваги м'якої сили, дотримання міжнародного права, підтримки суверенітету держав світу та ліберальних цінностей, взаємозв'язку процвітання та безпеки Євро-Атлантичного та Індो-Тихоокеанського регіонів, а також принцип «НАТО перш за все». До основних напрямів відносяться глибша інтеграція з країнами Співдружності, перезавантаження відносин з ЄС, балтійсько-скандинавський напрям, відносини зі США та КНР. Зовнішня політика нового уряду Великої Британії реалізується у вимірах стратегічного огляду оборони, дипломатичних відносин, роботи з розвитку міжнародної допомоги та поєднання зовнішньої політики з економічними та торговельними амбіціями. Сильні інституції Сполученого Королівства, дипломатичний і міжнародний досвід розвитку, а також військові та культурні активи мають потенціал для підтримки більш ефективної та стійкої зовнішньої політики, якщо працюватимуть більш узгоджено.

Головною інституцією, що реалізує зовнішню політику Великої Британії, є Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного

розвитку, об'єднане як наслідок реалізації концепції Глобальної Британії. Часткові повноваження у зовнішній політиці має Парламент Великої Британії, в якому Комітет з міжнародних відносин та оборони контролює діяльність уряду з відповідних питань. Додатковий контроль уряду здійснює тіньовий кабінет, який пояснює політику опозиції щодо зовнішньої політики. Користуючись королівською прерогативою, Король та прем'єр-міністр Великої Британії розділяють обов'язки у зовнішній політиці. У той час як діяльність королівської родини носить більш церемоніальний характер, прем'єр-міністр відповідальний за вироблення зовнішньополітичного курсу країни та міжнародні відносини. Мережа дипломатичних представництв Великої Британії є однією з найбільших у світі та просуває інтереси і цінності Сполученого Королівства закордоном.

Здатність Великої Британії залишатись одним з провідних акторів світової політики залежить від ефективного застосування інструментів реалізації зовнішньої політики держави. Економічні інструменти, такі як торговельна політика, укладання двосторонніх та багатосторонніх угод, активна участь у міжнародних організаціях та санкційний механізм, економічна дипломатія відіграють ключову роль у просуванні національних економічних інтересів. Дипломатія Великої Британії адаптується до змін міжнародного середовища через форуми та перегляд двосторонніх відносин. Перевагу дипломатії Великої Британії становить її м'яка сила, яка, через культуру, цінності та незалежні інституції як Британська Рада та ВВС зміцнює позиції Сполученого Королівства на міжнародній арені. Безпекові інструменти зовнішньої політики включають оборонну дипломатію, мережу військових аташе, проведення військових навчань, участь у миротворчій діяльності ООН та надання підтримки Україні. Дипломатичні зусилля, м'яка сила, економічні та оборонні інструменти координуються між собою та створюють ефективний механізм реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

3.1 Виклики, результати та перспективи реалізації зовнішньої політики Великої Британії

Виклики зовнішній політиці Великої Британії зумовлені швидкою зміною балансу сил, військовими конфліктами, посиленням авторитаризму у світі та кризою міжнародних інституцій. Ці геополітичні виклики та виклики системи міжнародних відносин впливають на стабільність, безпеку, економічний розвиток Великої Британії.

Дії Росії змушують Велику Британію приділяти більше уваги національній безпеці, кіберзахисту та зміцненню альянсів. Ще з 2021 року Сполучене Королівство визнає, що Росія є найгострішою загрозою для безпеки Великої Британії, а після повномасштабного вторгнення – те, що колективна безпека на сучасному етапі нерозривно пов'язана з результатом війни в Україні, тому Британія та її союзники мають аналізувати, вчитися та адаптуватися до мінливого характеру війни, особливо в сухопутній сфері. Найактуальнішим пріоритетом зовнішньої політики в короткостроковій та середньостроковій перспективі є усунення загрози європейській безпеці з боку Росії. Важливою частиною цього є підтримка України у відновленні її суверенітету та відмова Росії від будь-якої стратегічної вигоди від її вторгнення. Стратегія Сполученого Королівства щодо виклику Росії перебуває на етапі оновлення, проте зрозуміло, що для подолання цього виклику Британія стримуватиме здатності та наміри Росії порушити безпеку Великої Британії, євроатлантичного та ширшого міжнародного порядку [32].

Окремим викликом дій Росії є її використання пропаганди. Російська дезінформація та пропаганда намагаються посилити «релігійне протистояння» між християнами та мусульманами. Одна з їхніх тез полягає в тому, що

цивілізаційне протистояння вже йде і британський уряд безсилий з цим щось вдіяти. Британський журналіст Люк Хардінг виділяє три основні напрямки російської пропаганди у Великій Британії: поширення пропаганди, теорій змови і того, що вони називають альтернативними новинами, через крайніх лівих і ультраправих [68]. Згідно з істориком-британістом Єгором Браїляном, Росія загострює соціальні розбіжності, які вже існують, відволікаючи британців від інших питань, таких як підтримка України. Головний виклик інформаційної безпеки та протестів у Британії полягає в тому, наскільки британська влада готова протидіяти російському впливу, який і далі дестабілізує ситуацію у Сполученому Королівстві [69].

До того ж, викликом є поглиблення партнерства Китаю з Росією, що викликає особливе занепокоєння.

В останнє десятиліття відносини між Великою Британією та Китаєм є напруженими та становлять виклик зовнішній політиці Сполученого Королівства. Велика Британія не погоджується з Китаєм щодо різних геополітичних питань, таких як застосування Китаєм сили навколо Тайваню та мілітаризація ним спірних островів у Південно-Китайському морі. Запровадження Китаєм закону про національну безпеку в Гонконгу в червні 2020 року викликало занепокоєння у Великій Британії. Закон підриває принцип «одна країна, дві системи», узгоджений перед передачею Гонконгу з-під суверенітету Великої Британії Китаю в 1997 році. У відповідь на закон про національну безпеку уряд Великої Британії запровадив систему британських громадян (за кордоном) та візовий режим для відповідних резидентів Гонконгу в січні 2021 року. Уряд Сполученого Королівства критикує ситуацію з дотриманням прав людини в Китаї, особливо щодо поводження з мусульманами-уйгурами та іншими меншинами в західній провінції Сінцзян і в Тибеті. Велика Британія також висловила стурбованість ризиками кібербезпеки та потенційними загрозами з боку китайських компаній, включаючи роль Huawei у розвитку інфраструктури 5G у Великобританії. Уряд Великої Британії припинив роботу

всього обладнання Huawei зі своєї мережі 5G до кінця 2027 року. Отже, виклик зовнішньої політики Великої Британії щодо Китаю ґрунтується як на занепокоєнні щодо національної безпеки та прав людини, так і на важливості торговельних відносин для взаємної економічної вигоди [70].

Вибори президента США, безсумнівно, є найбільш вагомими закордонними виборами для зовнішньої політики Великої Британії. Обрання Дональда Трампа на другий термін президентом США має наслідки для Великої Британії: під час передвиборчої кампанії він ставив під сумнів цінність основних принципів британської зовнішньої політики, безпеки, оборони та зовнішньоекономічної та кліматичної політики, поставив під сумнів цінність альянсу НАТО для Сполучених Штатів, висловив надзвичайний скептицизм щодо вигоди для США від підтримки України в її захисті від Росії, і заявив, що він швидко припинить конфлікт. Ці позиції принципово суперечать позиціям Великобританії, які резюмував лейбористський уряд після виборів влітку. Новий уряд чітко дав зрозуміти, що розглядає НАТО як наріжний камінь своєї національної безпеки, а Альянс – як основу європейської безпеки. Дипломатичну та військову підтримку Києва у боротьбі з вторгненням Росії було посилено. Лінія лейбористського уряду щодо врегулювання конфлікту полягає в тому, що результат має зберегти здатність України робити власний вибір щодо оборони та безпеки, а Лондон підтримує її вступ як члена НАТО. Ще одним ключовим викликом для зовнішньої політики Великої Британії стане стиль роботи Трампа на посаді президента США. Це було проблемою під час його першої адміністрації, коли його готовність публічно висловлювати судження про британську політику (переважно через Twitter) була разючим відхиленням від прецеденту. Очікування того, що Трамп займатиме більш агресивну позицію щодо Китаю, суперечить лейбористському уряду, який проводить обережну політику. Це може бути сфера, в якій британський уряд разом з іншими європейцями змушений приєднатися до очікуваної жорсткої позиції адміністрації Трампа. Однозначна підтримка Трампом військових дій Ізраїлю в

Газі та Лівані також може бути причиною напруженості у відносинах Великобританії та США, де лейбористський уряд перейшов до меншої позиції підтримки, ніж його консервативний попередник [38].

Деякі внутрішньополітичні виклики Сполученого Королівства також є причиною викликів сучасної зовнішньої політики. У зв'язку з голосуванням на референдумі, де 62% шотландців проголосували за те, щоб залишитися в ЄС, тоді як 52% усіх громадян Великобританії проголосували за вихід, Brexit підняв питання про місце Шотландії з єврофільською більшістю у євроскептичному Сполученому Королівстві [71]. Шотландський парламент не має повноважень проводити власну зовнішню політику; влада з цих питань належить лише парламенту Великої Британії. Відсутність права на незалежну зовнішню політику унеможливорює для Шотландії впровадження або повернення до більш повної співпраці з ЄС, до якої вона прагне. Новий шотландський референдум про незалежність був заблокований у 2023 році через заборону, але уряд Великої Британії, ймовірно, буде зобов'язаний за законом дозволити його проведення в найближчі роки. У таких умовах перед зовнішньою політикою Великої Британії стає виклик у її реалізації таким чином, щоб відповідати вимогам усіх суб'єктів держави [72].

Іншим внутрішнім викликом, що впливає на сучасну зовнішню політику, є регулярна зміна урядів. За час з виходу з ЄС Велика Британія змінила 4 прем'єр-міністра, а в 2024 році змінилась також і керуюча партія. Консервативна партія зазнала нищівної поразки лейбористам і втратила владу в країні уперше за 14 років. На сучасному етапі кожен новий прем'єр-міністр та його уряд привносили нові пріоритети та акценти у зовнішню політику [73]. Така регулярність у зміні керівництва країни є викликом для зовнішньої політики, оскільки може ускладнювати реалізацію довгострокових стратегій та вносити певну хаотичність у відносини з ключовими партнерами.

Основним результатом зовнішньої політики уряду Ріші Сунака (2022-2024 рр.) можна вважати підписання Віндзорської угоди з ЄС, що остаточно

врегулює питання, причиною яких став Brexit та довгий процес виходу з Європейського Союзу. Проблему Протоколу щодо Північної Ірландії 2021 року, відповідно до якого Північна Ірландія, на відміну від решти Великої Британії, залишалася на єдиному ринку товарів ЄС та встановлювала торговий кордон Ірландського моря для товарів, було нарешті вирішено [74]. Відколи було погоджено Віндзорську рамкову угоду, відбулося значне покращення у відносинах Великої Британії та ЄС. Спільний комітет ЄС - Велика Британія протягом 2023 року збирався тричі; що значно ефективніше, ніж одна зустріч за період вісімнадцяти місяців перед цим. Спеціалізований комітет з імплементації Віндзорської рамкової програми також проводив регулярні засідання. Що стосується ширших відносин Великої Британії та ЄС, домінуючими політичними та медійними наративами є те, що Віндзорська рамкова угода відкрила шлях для тіснішої співпраці, хоча й не обов'язково так швидко, як очікувалося. Наприклад, для узгодження асоціації Великої Британії з дослідницькою програмою Horizon, що фінансує наукові дослідження та інновації, знадобилося більше шести місяців. Додатково було узгоджено меморандум про взаєморозуміння щодо регулятивної співпраці у сфері фінансових послуг і почалися дискусії щодо розвитку співпраці Великої Британії з агентством ЄС із захисту кордонів Frontex . Ці дії супроводжуються підходом до вирішення проблем та більшою готовністю до діалогу, а не до конфронтації, що вказує на те, що Віндзорська угода є свого роду тим необхідним «перезавантаженням» у відносинах Великої Британії та ЄС [75].

Одним із пріоритетів уряду Сунака та його особистою обіцянкою виборцям був намір «зупинити човни», на яких незаконні мігранти пересікають пролив Ла-Манш. Влітку 2023 року уряд прийняв законопроект про нелегальну міграцію, прийнявши рішення затримувати та видворяти будь-кого, хто незаконно в'їжджає до Великої Британії. Законопроект також передбачав вивезення незаконних мігрантів до Руанди, проте цей механізм не дав результатів. І хоча кількість мігрантів на човнах зменшилась, це питання, яке

стосується як внутрішньої політики Великої Британії, так і зовнішньої, не можна вважати вирішеним. Лейбористська партія розкритикувала результати дій уряду Сунака стосовно цього питання та оголосила про наміри скасувати цю політику [76].

Лейбористський уряд Кіра Стармера перейняв на себе повноваження щодо реалізації зовнішньої політики влітку 2024 року. Як і було обіцяно, лейбористи припинили програму попереднього уряду щодо Руанди, яка не перемістила жодного шукача притулку, але отримувала на це фінансування. Прем'єр-міністр Стармер витратив значну кількість часу на зовнішню політику у перші сто днів на посаді, включаючи налагодження тісних зв'язків із США та «перезавантаження» відносин з Європейським Союзом. З моменту вступу на посаду Стармер та міністр закордонних справ Девід Леммі взяли участь у серії інтенсивних дипломатичних ініціатив, спрямованих на відновлення відносин і відновлення репутації, на їхню думку пошкодженої наслідками Brexit і внутрішніми політичними потрясіннями. Разом із фокусом на зовнішній політиці уряд пріоритезує пов'язане з нею питання оборони та безпеки Великої Британії. В перші сто днів партія провела так званий «спринт безпеки», щоб переглянути всі загрози, що постають перед країною, та за його результатами готують Стратегічний огляд оборони, який має бути опублікований у першій половині 2025 року. Прем'єр-міністр Стармер також вклав багато часу та зусиль у зміцнення зв'язків зі Сполученими Штатами напередодні президентських виборів. Стармер здійснив три поїздки до США в якості прем'єр-міністра, що є вагомим результатом, зважаючи на те, що роки в якості лідера опозиції за чотири роки він не зробив жодної поїздки. Стармер вперше зустрівся з Дональдом Трампом ще до його перемоги на виборах, що стало чітким сигналом його рішучості налагодити продуктивні відносини [77].

З іншого боку, результатом проактивного підходу до зовнішньої політики нового уряду стало певне непорозуміння з союзниками Великої Британії. Це стосувалося питання дозволу Україні застосовувати ракети великої дальності по

території Росії та рішення уряду, також підтримане парламентом, призупинити 30 ліцензій на експорт зброї до Ізраїлю. І якщо перше питання викликало розбіжності у поглядах та дискусії, то друге – осуд з боку деяких союзників, хоча і на приватному, а не публічному рівні. Також, не зважаючи на передвиборчу обіцянку прем'єр-міністра побудови чіткішої стратегії щодо Китаю, уряд поки уникає цього питання та не запропонував ніякої конкретики щодо відносин з КНР. З нагоди річниці нападу Хамасу на Ізраїль Стармер у Палаті громад виголосив промову, в якій описав ситуацію в Лівані та Газі як «живий кошмар» та закликав усі сторони проявити стриманість [78].

Результати зовнішньої політики Великої Британії описані в консультаційних документах уряду, таких як інтегровані огляди IR21 та IR23. У вересні 2024 року стало відомо, що Міністерство закордонних справ, у справах співдружності та міжнародного розвитку запустило масштабний аналіз зовнішньої політики за трьома стратегічними напрямками. Оновлений огляд, який попередньо буде опубліковано наприкінці 2024-початку 2025 року, аналізуватиме зовнішньополітичні зусилля Великої Британії, відносини з іншими країнами, здатність реагування на міжнародні виклики та геополітичні зміни, допомогу розвитку, економіку та торгівлю. Оновлений огляд, як і його попередники, окреслить зовнішньополітичні результати уряду та стратегію збільшення глобального впливу Великої Британії [79].

Зважаючи на виклики зовнішній політиці Великої Британії та результати її реалізації можна говорити про перспективи її подальшого розвитку.

У короткостроковій перспективі Велика Британія поглиблюватиме стосунки із ключовими фігурами перехідної президентської команди Трампа, щоб створити канали для порозуміння певного впливу. У довгостроковій перспективі завданням для Великої Британії буде збереження ключових двосторонніх відносин на тлі змін у американському суспільстві, які уособлюються перемогою Трампа на виборах.

У разі подальшої ескалації ситуації на Близькому Сході Велика Британія може опинитися перед непростим вибором, оскільки парламент дає зрозуміти про свою підтримку подальшого скорочення постачання зброї в Ізраїль, на відміну від найближчих міжнародних союзників Великої Британії, що розчаровані рішенням позбавлення ліцензій на експорт зброї до Ізраїлю.

Уряд лейбористів працюватиме над питанням незаконних мігрантів, скоріш за все, у тіснішій співпраці з ЄС, ніж це робили консерватори. Малоімовірно, що уряд повернеться до рішення щодо переміщення мігрантів до Руанди, бо покладає надії на нові домовленості щодо механізмів регулювання потоку з боку Франції, таким чином зменшивши кількість шукачів притулку. Тих небагатьох, хто все ж прибуде до Великої Британії на човнах, уряд розраховуватиме приймати та адаптувати до життя та роботи.

Велика Британія і надалі реалізовуватиме концепцію Глобальної Британії у свої зовнішній політиці, особливо за рахунок поєднання м'якої сили, торгівлі та політики оборони. Новий інтегрований огляд зовнішньої політики, який готується урядом, керуватиметься тими ж принципами і напрямками, що і попередні, проте лейбористи можуть внести певні зміни у політику щодо Китаю та інструменти здійснення зовнішньої політики.

Підтримка України залишатиметься у довгостроковій перспективі реалізації зовнішньої політики Великої Британії та посилюватиметься, особливо на тлі дій Росії, що намагаються демонструвати ескалацію, та нестабільної позиції США. Ця підтримка продовжуватиметься та буде поглиблюватись за напрямками, де співпраця вже налагоджена: гуманітарна, військова, економічна допомога, а також політичне лобіювання потреб України на міжнародній арені.

3.2 Місце України у сучасній зовнішній політиці Великої Британії

Понад століття тому у британській зовнішньополітичній концепції регіону Східної Європи приділялась увага в контексті розв'язання питань про зміцнення Східного фронту у війні проти держав Четвертного Союзу. Україні у британській зовнішньополітичній концепції не виділялось окреме місце, а лише пов'язувалось з розв'язанням військових питань та вирішенням “російського питання”. Значні спроби український дипломатів у 1917-1921 роках досягти визнання Великою Британією та підтримкою не мали результатів [80].

На сучасному етапі Україна займає окреме місце в зовнішній політиці Великої Британії. Інтегрований огляд 2021 «Глобальна Британія в епоху конкуренції» згадує Україну двічі, у розділі IV «Стратегічні рамки». Документ згадує підтримку Великою Британією програми Східного партнерства, щоб розвинути стійкість країн регіону до державних загроз. Україна виділяється окремо з країн Східного партнерства через необхідність продовження підтримки її Збройних сил. В документі Велика Британія також пропонує ставити дипломатію в центр міжнародних зусиль із протидії державним загрозам, створюючи міжнародні коаліції для протистояння державним загрозам і реагування на них, у тому числі за допомогою санкцій. Україна згадується тут вдруге в контексті наміру надання дипломатичної та експертної підтримки багатостороннім організаціям, які дотримуються міжнародних норм безпеки, таким як НАТО, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Рада Європи: «це включатиме потужну підтримку Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні та віднесення Радою Європи дій Росії до ворожих та дестабілізуючих» [30].

Після повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року можна сказати, що Україна займає не тільки окреме, а й особливе місце в зовнішній політиці Сполученого Королівства як важливий чинник забезпечення британської ролі в європейській і трансатлантичній безпеці. Інтегрований огляд 2023 року згадує Україну 57 разів. На таку зміну з 2021 року у зовнішній політиці вплинуло

незаконне вторгнення Росії в Україну. Як зазначається, акт агресії Путіна призвів до найбільшого військового конфлікту, кризи біженців та енергетичної кризи в Європі з часів Другої світової війни. Це повернуло широкомасштабну сухопутну війну високої інтенсивності в європейський регіон, що вплинуло на підхід Великої Британії та НАТО до стримування та оборони. IR2021 визначав Росію як найгострішу загрозу для безпеки Великої Британії; на сучасному етапі змінилося те, що колективна безпека зараз нерозривно пов'язана з результатом конфлікту в Україні. Тому безпосереднім і найнагальнішим пріоритетом зовнішньої політики Великої Британії є підтримка самооборони та відновлення суверенітету та територіальної цілісності України. «Це стосується не лише наших цінностей. Ми діємо, тому що безпека України – це і наша безпека. Вторгнення Росії та триваюча окупація частини Грузії, вторгнення та окупація Криму, спроби знищити Україну є нападами на європейську безпеку». Велика Британія вітає позитивну еволюцію двосторонніх зв'язків з деякими європейськими країнами, такими як Україна, Польща та країни Балтії, які зараз тісніші, ніж були будь-коли протягом десятиліть, а також цінує тісну співпрацю з ЄС, Францією, Німеччиною та Італією у Великій сімці щодо відновлення та підтримки України [32].

Велика Британія пильно вивчає уроки, які їй надає досвід України. Наприклад, важливість технологій, цифрової та інформаційної війни, що певним чином допомогли Україні стримати більшого агресора, забезпечивши асиметричну перевагу; важливість формування та балансування діяльності в космосі у зв'язку з критичною роллю, яку космічний потенціал відіграє в обороні України. Також Україна дала зрозуміти потребу фінансування розбудови кіберпотенціалу країн у всьому світі, тому Велика Британія запровадила Українську кіберпрограму, яка підтримує кібербезпеку українського уряду та його критичної національної інфраструктури. Також важливим для Великої Британії є робота зовнішньої розвідки, бо саме британська МІ6 з

американськими колегами з ЦРУ попереджали про підготовку вторгнення в Україну. Ця інформація допомогла Україні бути більш готовими до нього [32].

І хоча у різні періоди інтерес Великої Британії до України був як на високому, так і на низькому рівні, сучасна тверда позиція щодо підтримки України лишається незмінною та зумовлена наступними чинниками. Прагнення Великої Британії впливати на світовий порядок та досягнути цілей концепції Глобальної Британії відіграє чи не найголовнішу роль, вважає Посол України у Великій Британії (2020-2023) Вадим Пристайко. Крім цього, Росія визначається Великою Британією як головна загроза їхній безпеці. Повертаючись до етапів та факторів формування зовнішньої політики Великої Британії не можна не згадати поворотний для держави 1940 рік, коли Сполучене Королівство наодинці протистояло нацистській Німеччині, та традиційне прагнення до балансу сил в Європі. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року повертає Велику Британію до їхніх фундаментальних принципів у зовнішній політиці, що склались історично, та до нових цілей глобальності [81].

Свідчити про довгострокову перспективу підтримки України Великою Британією може Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, перша з укладених безпекових угод. Зважаючи на невдалий досвід Будапештського меморандуму, новий документ чітко прописує механізми надання Україні оборонної допомоги «на землі, у повітрі, морі, космосі та кіберпросторі», підтримку вступу до НАТО та активне стримування Російської Федерації у разі ескалації чи нового конфлікту [82]. Безпекова угода є показником нового стратегічного рівня відносин Великої Британії та України, а першість Сполученого Королівства в її укладанні продемонструвала лідерську позицію серед країн G7, які за прикладом Лондона уклали схожі угоди з Україною. Це ознака тієї Глобальної Британії, реалізації якої прагне уряд Сполученого Королівства.

Станом на кінець жовтня 2024 року, підтримка Великою Британією України складається з десяти основних напрямів:

1. дипломатія (через Генеральну Асамблею та Раду Безпеки ООН, ОБСЄ та G7);
2. військова допомога (постачання військової техніки та боєприпасів, фінансування закупівель військового обладнання, підтримка оборонної промисловості);
3. невійськова допомога (зміцнення економічної стабільності, підтримка державного сектору);
4. гуманітарна допомога (фінансування гуманітарної допомоги, евакуації та розмінування);
5. відновлення (конференція з відновлення України 2023, підтримка реконструкції критично важливих проектів);
6. енергетика (ремонт і захист електромереж, постачання палива, фінансування енергетичної безпеки);
7. санкції (проти фізичних та юридичних осіб, тіньового флоту, ліміт цін на нафту);
8. правосуддя (підтримка розслідувань військових злочинів, участь у Міжнародному реєстрі збитків для підтримки позовів українців, які зазнали втрат внаслідок війни);
9. торгівля (підтримка експорту врожаю, бізнесу, безмитна торгівля цифровим контентом);
10. допомога українцям у Великій Британії [65].

Уряд Великої Британії заявляє про те, що вони пишаються бути провідним партнером у наданні життєво важливої підтримки Україні [65].

Підтримка населення Великої Британії допомоги Україні демонструє особливість місця України у зовнішній політиці Сполученого Королівства не менше, ніж підтримка уряду. Останні опитування Ipsos (листопад 2024 року)

характеризують британську громадськість як глибоко стурбовану триваючою війною в Україні: принаймні 7 із 10 або більше висловлюють занепокоєння щодо її впливу на українське цивільне населення (77%), економіку Великої Британії (73%) та національну безпеку Великої Британії (71%). Суспільна підтримка ролі Великої Британії в конфлікті продовжується: трохи більше половини (54%) британців підтримують надання урядом допомоги Україні за всіма десятима напрямками. Майже половина (46%) опитаних вважають, що Сполучене Королівство надає належну підтримку Україні, а ще 18% вважають, що потрібна додаткова підтримка. Також після виборів у США британці вдвічі частіше кажуть, що перемога Дональда Трампа змусила їх більше занепокоїтися ситуацією в Україні. Це свідчить про те, що громадськість усвідомлює вирішальну роль партнерства зі США та наслідки, які зміна політики США може мати для України, Великої Британії та геополітичного ландшафту [83]. У додатку Б наводимо рисунки щодо стурбованості громадян Великої Британії впливом російського вторгнення в Україну, ролі, яку відіграє Велика Британія у війні в Україні та рівня підтримки обсягів допомоги, що надається Україні Великою Британією.

Зміна уряду у Великій Британії сприйнялась в Україні з абсолютним спокоєм, що свідчить про широку впевненість у тому, що британська підтримка України триватиме, незважаючи на зміну правлячої партії. На фоні побоювань щодо зміни позиції США та європейських країн, де в цьому році також проводились вибори, Велика Британія вважається одним із найнадійніших партнерів України; відповідно, президент Зеленський був одним із перших міжнародних лідерів, які поговорили зі Стармером під час першого дня перебування на посаді прем'єр-міністра. Лейбористський уряд назвав «непохитною відданістю» принцип підтримки України та за пів року продемонстрував це своїми діями [84].

Так, на початку листопада 2024 року Велика Британія передала Україні декілька десятків крилатих ракет Storm Shadow після заяви України про нестачу

ракет дальнього радіусу дії. Важливість цієї дії полягає у тому, що це перше подібне рішення, ухвалене урядом лейбористів, то того ж ще до надання дозволу щодо використання цих ракет по території Росії. Згодом після використання Росією міжконтинентальної балістичної ракети постійна представниця Великої Британії при ООН заявила про навмисне затягування Росією війни та використання України як полігону. Ці дипломатичні дії на міжнародному рівні підкреслюють, що РФ не прагне миру, що особливо важливо зараз, коли в колі союзників України обговорюються територіальні поступки в обмін на мир. Також протягом листопада Велика Британія запровадила наймасштабніший пакет санкцій проти тіньового флоту Росії, що має значно обмежити можливості агресора щодо фінансування вторгнення в Україну. Українцям, які перебувають у Великій Британії від початку повномасштабного вторгнення, уряд ухвалив рішення подовжити візи до середини 2026 року [85].

За словами Девіда Леммі, міністра закордонних справ, для завершення війни в Україні необхідною є не лише перемога на полі бою, а і дипломатичні досягнення та політичне врегулювання, виражене в тому числі у вигляді вступу України до НАТО [86]. Джон Гілі, міністр оборони Великої Британії, пропонує подвоїти підтримку Україні у зв'язку зі складною ситуацією на полі бою. Британія пропонує зробити це за рахунок спільної позиції та зусиль п'яти європейських держав, що мають найпотужніший оборонний та військовий потенціал: Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії та Польщі [87].

Після президентських виборів у США, за повідомленнями ЗМІ, Велика Британія та Франція поновили обговорення відправки власних військ на територію України. Ймовірно, це пов'язано з побоюваннями, що США скоротить допомогу Україні, і тоді небезпека загрожуватиме вже країнам Європи. Проте, не зважаючи на подібні заяви ЗМІ, Велика Британія заперечила наміри відправки військ в Україну, але вчергове підтвердила продовження усесторонньої допомоги стільки, скільки це буде потрібно [88].

Зважаючи на особливе місце України у зовнішній політиці Великої Британії, доцільно буде змодельовати сценарії розвитку підтримки України Великою Британією.

Найбільш ймовірним сценарієм розвитку підтримки України Великою Британією є збереження поточного її рівня за військовими та невійськовими напрямками, зазначеними раніше. Не зважаючи на спроби Росії призвести до ескалації та заяви Трампа про швидке припинення конфлікту, Велика Британія залишатиметься послідовною у своїх заявах та діях та дотримуватиметься положень Угоди про співробітництво у сфері безпеки. Переговори щодо укладення угоди про перехід до глибшого «сторічного» партнерства між Великою Британією та Україною продовжуватимуться найближчим часом та ймовірно матимуть успіх. У той же час, не варто відкидати можливість невеликого збільшення підтримки, зважаючи на тенденцію Великої Британії до прийняття більш сміливих самостійних рішень, як передача ракет для завдання ударів по території РФ чи впровадження нових санкцій. Скоріш за все, посилення допомоги відбудеться у разі різких змін на фронті – як і у разі швидкого просування РФ, так і у разі успішного українського контрнаступу.

З іншого боку, у разі таких різких змін та з огляду на бажання Великої Британії досягти глобального лідерства, можливий сценарій ширшої залученості Сполученого Королівства у війну в Україні. І хоча введення британських військ на територію України для ведення бойових дій навіть за найнепередбачуваніших обставин залишається малоімовірним, може мати місце їх залучення в якості миротворчих сил для охорони кордону та наглядом за виконанням мирного договору у майбутньому. Також можливим є відправлення британських військових інструкторів в Україну задля підвищення ефективності тренування українських військовослужбовців та більш активне просування членства України в НАТО та інших військових альянсах.

Так само малоімовірним є скорочення чи зупинка підтримки України Великою Британією. Не зважаючи на можливу «втому» від конфлікту, чергові

зміни уряду, економічні чи політичні кризи в середині держави, відмова від підтримки України суперечить ключовим принципам зовнішньої політики та цінностям Великої Британії.

Таким чином, найбільш ймовірним сценарієм розвитку підтримки України Великою Британією є збереження поточного її рівня та/або її невелике збільшення, зважаючи на особливе місце України у зовнішній політиці Великої Британії та її відданість власним принципам.

Висновки до розділу 3

Зовнішні та внутрішні фактори впливають на виклики реалізації зовнішньої політики Великої Британії. Загроза європейській безпеці з боку Росії, активне використання нею пропаганди, поглиблення партнерства з Китаєм, як і мілітаризація КНР у Південно-Китайському морі та порушення прав людини становлять загрозу безпеці та виклики для зовнішньої політики Великої Британії. Викликає занепокоєння і обрання Д. Трампа на другий термін, оскільки під час своєї першої каденції він ставив під сумнів цінність основних принципів британської зовнішньої політики, а під час цього річної передвиборчої кампанії – цінність Альянсу НАТО. Внутрішні проблеми Великої Британії, такі як регулярна зміна урядів, а цього року і зміна партій, та відмінний від офіційної позиції погляд Шотландії на зовнішню політику щодо ЄС ускладнюють ефективну реалізацію зовнішньої політики Великої Британії.

Урегулювання відносин з ЄС після довгого процесу Brexit у вигляді підписання Віндзорської угоди є основним результатом уряду консервативної партії. Лейбористи, що перемогли на виборах влітку 2024 року, активно налагоджують тісніші зв'язки зі США, в тому числі з адміністрацією новообраного президента. Результатом провадження їх зовнішньої політики протягом кількох місяців є проявлення ініціативи щодо посилення постачання озброєнь Україні, та вилучення ліцензій на постачання зброї до Ізраїлю, обидві з яких викликали дискусії серед союзників. Уряд лейбористів готує новий

інтегрований огляд, що об'єднає питання зовнішньої політики та оборони, а також має прокоментувати позицію щодо Китаю, оскільки новий уряд від цього поки утримувався.

Реалізація концепції Глобальної Британії, поглиблення відносин з новою адміністрацією США та збереження значимості цих двосторонніх відносин, тісніша робота з ЄС щодо врегулювання питання незаконних мігрантів, врегулювання власної позиції на Близькому Сході та всеохоплююча підтримка України становлять перспективи реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії.

Українське питання на сучасному етапі займає окреме та особливе місце у зовнішній політиці Великої Британії, важливість якого посилилась із повномасштабним вторгненням 2022 року. Тверда позиція щодо підтримки України зумовлена як реалізацією концепції Глобальної Британії, що визначає Росію головною загрозою безпеці Сполученого Королівства, так і власними фундаментальними принципами, що склались роками. Укладена безпекова угода свідчить про довгострокові наміри Великої Британії у співробітництві з Україною та вже стала прикладом для інших країн G7. Як уряд, так і населення Великої Британії підтримує надання Україні військової, фінансової та гуманітарної допомоги. Змоделювавши сценарії розвитку підтримки України Великою Британією можна сказати, що найбільш ймовірним є збереження поточного її рівня та/або незначне її посилення у вигляді збільшення обсягів допомоги чи впровадження нових, більш жорстких санкцій проти РФ.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження на досягнення поставленої мети були отримані наступні висновки.

1. Визначено поняття зовнішньої політики та фактори її формування. Зовнішня політика виникла разом із появою держави як невід'ємна складова її функціонування та, на відміну від внутрішньої, формується у міжнародному середовищі. Зовнішня політика трактується як діяльність держави або її курс на міжнародній арені та формується індивідуально у кожній державі, оскільки залежить від унікального набору чинників та характеристик, що зумовлюють об'єктивні та необ'єктивні фактори формування зовнішньої політики. До об'єктивних факторів відносяться фізичні показники, такі як географічні та демографічні. Тип політичної системи, політична культура та характеристика осіб, що приймають рішення у зовнішній політиці, відносяться до суб'єктивних факторів формування зовнішньої політики.

2. Охарактеризовано етапи та фактори формування зовнішньої політики Великої Британії. Перші випадки міждержавної комунікації британців відбулись у Середні віки із сусідніми європейськими державами, оскільки на формування зовнішньої політики держави впливала її географічна ізолюваність. Перевага на морі та «відкриття» Америки розширило зовнішньополітичні інтереси Великої Британії, а натхнення британців на морські звитяги допомогло створити найбільшу в світі колоніальну імперію, хоча і її демонтаж зайняв лише два десятки років. Зовнішня політика Великої Британії за цей час звикла до лідерства та впливу на міжнародний порядок, а також ідеї балансу сил. Знайти іншу роль у світі Великій Британії було важко, тому після втрати імперії фокус Великої Британії у зовнішній політиці припав на стримування комунізму та членство у міжнародних організаціях, з набуттям особливих відносин зі США та в НАТО. Сучасне положення держави є вже не ізолюваним, а вигідним перетином торгових шляхів, що підсилює наявність освіченого та розвинутого населення,

як і сформовані історичними передумовами демократичний тип політичної системи, традиціоналізм та широка залученість до прийняття зовнішньополітичних рішень позитивно впливають на формування зовнішньої політики Великої Британії. Зважаючи на ці фактори, зовнішня політика Великої Британії має усі умови для постійного розвитку та трансформації, як це і сталося після рішення про вихід з ЄС задля глобалізації зовнішньої політики щодо регіонів та країн усього світу.

3. Визначено особливості концепції «Глобальна Британія» у сучасній зовнішній політиці Великої Британії. Brexit та поява концепції Глобальної Британії зумовили трансформацію зовнішньої політики Великої Британії. Пройшовши шлях від коротких згадок дефініції у політичних промовах до комплексної стратегії, що охоплює такі питання як дипломатія, оборона та розвиток, «Глобальна Британія» вже декілька років як формує зовнішньополітичний порядок денний Великої Британії. Значний внесок у підготовці підґрунтя концепції, просуванні, сприянню громадським обговоренням та реалізації належить консервативній партії Великої Британії, в тому числі і консерватору Борису Джонсону, хоча концепція і продовжує використовуватись урядом лейбористів. Концепція передбачає становлення Великої Британії як країни з глобальним перспективним бачення, що здатна вирішувати проблеми та допомагати іншим, займає центральне місце у мережі держав та організацій, що піклуються про захист прав людини та демократичні цінності. «Глобальна Британія» передбачає її міжнародне лідерство в урегулюванні конфліктів та боротьбі з бідністю по всьому світу за рахунок підкріплення дипломатичних зусиль Сполученого Королівства авторитетом сил стримування та здатністю демонструвати силу.

4. Розкрито принципи та напрями реалізації сучасної зовнішньої політики Великої Британії. Швидкий перехід до багатопольярного та конкурентного міжнародного середовища, як і міжнародний безпековий фактор впливають на принципи та напрями сучасної зовнішньої політики Великої Британії. До її

основних принципів відносяться ліберально-демократичні принципи та бачення м'якої сили як засобу впливу. Шляхом зміцнення дипломатичних торговельних зв'язків Велика Британія реалізує принцип нерозділеності Євро-Атлантичних та Індो-Тихоокеанських факторів безпеки та процвітання. Новий лейбористський уряд, обраний влітку 2024 року, наголошує на першочерговості зовнішньополітичного та оборонного принципу взаємодії з НАТО. Діючий міністр закордонних справ Великої Британії Девід Леммі реалізує зовнішню політику держави відповідно до організаційного принципу прогресивного реалізму.

Основними напрямками сучасної зовнішньої політики є глибокі та всеохоплюючі відносини зі США та оновлення взаємодії з країнами ЄС, певним чином через ідею пакту безпеки. Китайський напрям зовнішньої політики стає дедалі актуальнішим для Великої Британії, яка виступає за стриманий підхід взаємодії із глобальних питань для перешкодження зміцненню російсько-китайського стратегічного співробітництва. Балтійсько-скандинавський напрям виражається через військово-політичний союз на регіональному рівні, що отримав назву «Північне НАТО». Найбільш традиційним напрямом зовнішньої політики на базі спільного історичного минулого залишаються країни Співдружності.

5. Визначено та охарактеризовано основні інституції, що реалізують зовнішню політику Великої Британії. Ключова інституція, якій відведені задачі з реалізації зовнішньої політики, Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку уряду Великої Британії функціонує у такому форматі з 2021 року в рамках впровадження концепції Глобальної Британії. Міністерство співпрацює з 11 службами та агенціями, діяльність яких зосереджена на конкретних сферах у зовнішній політиці, наприклад, торгівлі, освіті чи розвідці. Парламент не є інституцією, яка безпосередньо займається реалізацією зовнішньої політики, проте до його функцій відносяться ратифікація міжнародних договорів, затвердження фінансування зовнішньополітичної

діяльності, ініціювання дебатів щодо зовнішньої політики та рішення про розгортання британських збройних сил у військових діях за кордоном. Мережа дипломатичних місій Великої Британії є однією з найбільших у світі, як за кількістю представництв, так і штабу співробітників та просуває національні інтереси держави за кордоном. Крім очільника Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та міжнародного розвитку – Державного секретаря Його Величності із закордонних справ, особливі ролі у зовнішній політиці відіграє дипломатія прем'єр-міністра та короля. «Королівська прерогатива» - повноваження, розділені між монархом та урядом, є основою британського політичного ладу. На сучасному етапі саме прем'єр-міністр, користуючись королівською прерогативою та у зв'язку з процесами глобалізації та кількістю здійснюваних іноземних візитів, відіграє головну роль у реалізації зовнішньої політики Великої Британії.

6. Охарактеризовано економічні, дипломатичні та безпекові інструменти здійснення сучасної зовнішньої політики Великої Британії. Здатність Великої Британії залишатись одним з провідних акторів світової політики залежить від ефективного застосування інструментів реалізації зовнішньої політики держави. Ключовим економічним інструментом реалізації зовнішньої політики є торгова політика, яку Велика Британія може самостійно визначати вперше від 1973 року після виходу з ЄС. Після Brexit пріоритетним завданням економічної дипломатії Великої Британії є укладання угод про вільну торгівлю з ключовими партнерами у торговельній, інвестиційній, фінансовій, екологічній сферах з ключовими партнерами, такими як США, Японія, Австралія, Нова Зеландія тощо. Санкції як економічний інструмент впроваджуються з метою підтримки миру та безпеки у світі, а також вплив на поведінку держави, на яку направлені санкції. Не зважаючи на труднощі у власній внутрішній політиці щодо санкцій, пов'язаних з новим механізмом їх впровадження за межами європейських структур, Велика Британія виступила за жорсткий режим санкцій у відповідь на війну Росії в Україні.

Дипломатичні засоби розв'язання конфліктів є традиційно сильною стороною Великої Британії, та не зважаючи на традиційність дипломатичної служби, вона навчилася швидко адаптуватися до змін у міжнародному середовищі. Основними тенденціями дипломатії Британії є посилення її багатосторонності, підвищення кваліфікацій дипломатичних кадрів та збільшення кількості жінок в дипломатії, а ключовим завданням – перетворення концепції «Глобальної Британії» на реальність. Недоліком реалізації дипломатії Великої Британії є невиконання міжнародного зобов'язання щодо витрати 0,7% ВНД на допомогу розвитку, хоча держава має намір повернутися до цього показника. Тим не менш, багатогранна та різноманітна м'яка сила є «суперсилою» Великої Британії та зміцнює її позиції на світовій арені. Зважаючи на зростання ролі м'якої сили для досягнення глобальності, впливає потреба у створенні механізму ефективнішої взаємодії державних та незалежних суб'єктів, причетних до дипломатії та м'якої сили, що дозволить Великій Британії досягти своїх цілей у зовнішній політиці.

Участь Великої Британії в оборонних альянсах, двостороннє співробітництво та збільшення витрат на оборону лежить в основі зовнішньої політики Великої Британії щодо безпеки. Додатковими інструментами є велика мережа військових аташе, яка продовжує зростати, та застосування м'якої сили в дипломатії щодо оборони через військові навчальні заклади та культурні обміни Збройних Сил країн світу, а також миротворча діяльність в рамках ООН. Забезпечуючи принцип пріоритетності безпеки Євроатлантики та розгляд Росії як найгострішої загрози створює умови для інструменту військової підтримки України та навчання українських військовослужбовців через британську воєнну операцію «Інтерфлекс».

На сучасному етапі координація дипломатії, м'якої сили з міжнародною допомогою, економічними та оборонними інструментами сприяє ефективній реалізації зовнішньої політики Великої Британії.

7. Описано виклики, результати та перспективи реалізації зовнішньої політики Великої Британії. Виклики зовнішній політиці Великої Британії становить загроза європейській безпеці з боку Росії, а також використання нею пропаганди, теорій змов та альтернативних новин для дестабілізації, що в тому числі відволікає Британію від підтримки України. Велика Британія занепокоєна мілітаризацією КНР у Південно-Китайському морі, ситуацією з дотриманням прав людини та ризиками кібербезпеки, тому дії Китаю також становлять виклик, як і поглиблене партнерство між КНР та РФ. Обрання Д. Трампа президентом США може мати наслідки для Великої Британії, принципи зовнішньої політики якої він ставив під сумнів під час першої каденції, як і цінності альянсу НАТО. Внутрішня нестабільність Великої Британії, виражена у вже регулярній зміні уряду та спробах більш єврофільської Шотландії провадити свою зовнішню політику щодо ЄС, також становить виклик зовнішній політиці Сполученого Королівства.

Говорячи про результати реалізації зовнішньої політики Великої Британії, підписання Віндзорської угоди з ЄС, що перезавантажило відносини після тривалого Brexit, можна назвати основним досягненням уряду консерваторів. Декілька місяців, протягом яких уряд лейбористів активно провадить зовнішню політику, запам'ятаються налагодженням тісних зв'язків зі США, скасуванням переміщення нелегальних мігрантів, що прибувають до Великої Британії, до Руанди та розбіжностями щодо поставок зброї в Україну та Ізраїль.

У короткостроковій перспективі Велика Британія шукатиме порозуміння з перехідної президентською командою Трампа, у довгостроковій – сприятиме збереженню вигідних двосторонніх відносин зі США. У майбутньому можуть виникнути непорозуміння з союзниками щодо військової підтримки Ізраїлю, що знано зменшилась з боку Британії. Так само у довгостроковій перспективі реалізації зовнішньої політики буде імплементація концепції Глобальної Британії, тісна співпраця з ЄС, в тому числі у питанні мігрантів, та всеохоплююча підтримка України.

8. Встановлено місце України у сучасній зовнішній політиці Великої Британії. Пройшовши шлях від частини «російського питання» до окремого та особливого місця у зовнішній політиці Великої Британії, українське питання на сучасному етапі є актуальним та пріоритетним, особливо після повномасштабного вторгнення, про що свідчить порівняння інтегрованих оглядів зовнішньої політики Великої Британії 2021 та 2023 років. Велика Британія визнає, що безпека України є і їхньою безпекою, тому підтримка України є всеохоплюючою та складається з 10 напрямів та охоплює воєнні, гуманітарні, енергетичні та інші питання. Ставши першою країною, що підписала з Україною Угоду про співробітництво у сфері безпеки, Велика Британія не тільки засвідчила серйозність та довгостроковість своїх гарантій безпеки, а і продемонструвала лідерство та вплив на країни G7, чого і прагнула в рамках концепції Глобальної Британії. Рішучі дії Сполученого Королівства щодо підтримки України, такі як передання ракет Storm Shadow, публічний осуд дій РФ на міжнародних майданчиках та жорсткі санкції проти агресора підтримуються громадськістю Великої Британії, яка також усвідомлює місію їхньої держави. Не зважаючи на заперечення намірів відправки військ в Україну, найімовірніше, підтримка України залишиться на поточному рівні та/або незначним чином підсилиться. Це може проявитися у збільшенні обсягів допомоги, укладанні нової угоди щодо глибшого партнерства з Україною, публічне підтвердження згоди на членство України в НАТО, впровадження додаткових санкцій проти Росії, та, у разі потреби, допомоги у мирному врегулюванні. Особливість місця, яке Україна займає у зовнішній політиці Великої Британії, та британські цінності свідчать про їхню непохитну відданість у боротьбі за європейську та трансатлантичну безпеку на боці України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнасевич Н. В. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Теорія міжнародних відносин». Тернопіль, 2018. 163 с.
2. Войтович П. П. Зовнішня політика держави: визначення змісту поняття, Актуальні проблеми держави і права. 2007. С. 130-140.
3. Frankel J. The Making of Foreign Policy. – London, 1963. P. 15
4. Rosenau J. N., The Study of World Politics: Theoretical and Methodological Challenges. New York : Routledge, 2006. P. 171-197.
5. Баштанник В., Суліма Є. Удосконалення управлінської діяльності у системі зовнішньої політики України: методологія проблеми. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. – 2003. - №3. – С. 52-65
6. Політологічний словник / за ред. М.Ф. Головатого, О.В. Антонюка. МАУП, Київ, 2005. С. 314-315.
7. Седляр Ю.О., Стадніченко О.І. Фактори формування зовнішньої політики. *Науковий журнал Політикус*. 2017. С. 138-142.
8. Foreign affairs before 1509. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/foreign-affairs-before-1509/> (Accessed 25.09.2024)
9. Стисла історія Англії / Саймон Дженкінс ; Пер. з англ. В. Горбатька. – К. : Вид. група КМ-БУКС, 2023. – 336 с.
10. Гаврилишин М. Політичні та шлюбні аспекти зв'язків Київської Русі з Англійським Королівством у XI столітті. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2014. Вип. 17-18. С. 64-70.
11. Chaplais P. English Diplomatic Practice in the Middle Ages. London: Hambledon; dist. by Palgrave, New York, N.Y. 2003
12. Maurice Lee Jr Urbana. The Cabal. *University of Illinois Press*, 1965, 275 pp.
13. Bickers R. A., Howlett J. Britain and China, 1840-1970: Empire, Finance and War (Routledge, 2015)
14. Foreign Office and Foreign and Commonwealth Office records from 1782. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/foreign-commonwealth-correspondence-and-records-from-1782/> (Accessed 27.09.2024)
15. Cable J. Gunboat Diplomacy 1919-1991. London: Macmillan, 1994.

16. An Analysis of The British Invasion of Egypt (1882) Through the Lens of VICTORIAN Party Politics/ Begum Yıldızeli/ Tarih Dergisi, Sayı 69 (2019/1), İstanbul 2019, s. 113-134

17. Huddy L., Del Ponte A. National Identity, Pride, and Chauvinism—their Origins and Consequences for Globalization Attitudes In: Liberal Nationalism and Its Critics: Normative and Empirical Questions. *Oxford University Press*, 2020.

18. The Commonwealth history. URL: <https://thecommonwealth.org/history#:~:text=At%20the%201926%20conference%20Britain,Nations%20or%20just%20the%20Commonwealth> (Accessed 30.09.2024)

19. The United Kingdom and NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162351.htm?selectedLocale=en (Accessed 01.10.2024)

20. Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. Київ, 2003. 227 с.

21. Трофименко М. В. Дипломатична служба Великої Британії. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2017. №6

22. Gordon Brown's Mansion House speech. URL: <https://www.theguardian.com/business/2006/jun/22/politics.economicpolicy> (Accessed 02.10.2024)

23. The national security strategy - a strong Britain in an age of uncertainty. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-national-security-strategy-a-strong-britain-in-an-age-of-uncertainty> (Accessed 04.10.2024)

24. Пик С. Brexit і концепція «Глобальної Британії» *Вісник Львівського Університету*, 2020. С. 71-88.

25. Шевченко А.В., Прихненко М.І. Майбутнє стратегії «Глобальна Британія» у зовнішній політиці Сполученого Королівства в період постбрексіту. С. 97-100.

26. The Government's negotiating objectives for exiting the EU: Prime Minister speech. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech> (Accessed 04.10.2024)

27. Брекзит - пристрасне розлучення по-європейськи. URL: https://lb.ua/world/2019/03/15/422066_brekzit_pristrasne_rozluchennya.html (дата звернення: 05.10.2024)

28. «Глобальна Британія в розділеному світі»: досягнення та перспективи. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/britaniya_140422.pdf (дата звернення: 07.10.2024)

29. Seely B., Rogers J. Global Britain: a twenty-first century vision. *Henry Jackson Society*, 2019. 48 p.

30. Global Britain in a competitive age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy> (Accessed 20.11.2024)
31. Зовнішньополітичні пріоритети нового уряду Великої Британії. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnopolitychni-priorytety-novoho-uryadu-velykoyi-brytaniyi> (дата звернення: 18.10.2024)
32. Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/integrated-review-refresh-2023-responding-to-a-more-contested-and-volatile-world> (Accessed 20.11.2024)
33. Безпекова угода з Великою Британією: що вона змінює у підтримці України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bezpekova-uhoda-z-velykoyu-brytaniyeyu-zmist-vyklyky/32793455.html> (дата звернення 17.10.2024)
34. UK faces a critical juncture in its China relationship. URL: <https://eastasiaforum.org/2024/09/18/uk-faces-a-critical-juncture-in-its-china-relationship/> (Accessed 17.10.2024)
35. What is the Joint Expeditionary Force? House of Commons Library. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10074/> (Accessed 18.10.2024)
36. Labour's first 100 days of foreign policy. UK in a changing Europe. URL: <https://ukandeu.ac.uk/labours-first-100-days-of-foreign-policy/> (Accessed 17.10.2024)
37. NATO and the EPC: European security challenges for the new government. UK in a changing Europe. URL: <https://ukandeu.ac.uk/nato-and-the-epc-european-security-challenges-for-the-new-government/> (Accessed 20.10.2024)
38. UK foreign policy implications of a new Trump presidency. UK in a changing Europe. URL: <https://ukandeu.ac.uk/uk-foreign-policy-implications-of-a-new-trump-presidency/> (Accessed 10.11.2024)
39. Departments, agencies and public bodies. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations#foreign-commonwealth-development-office> (Accessed 01.10.2024)
40. Secretary of State for Foreign, Commonwealth and Development Affairs. URL: <https://www.gov.uk/government/ministers/secretary-of-state-for-foreign-commonwealth-and-development-affairs> (Accessed 03.10.2024)

41. His Majesty's Official Opposition: Foreign, Commonwealth and Development Office. URL: <https://members.parliament.uk/opposition/department?departmentId=1002> (Accessed 05.10.2024)

42. The royal prerogative and ministerial advice Commons Library Research Briefing, 8 July 2024. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9877/> (Accessed 08.10.2024)

43. Основні тенденції зовнішньої політики Сполученого Королівства напередодні загальнонаціональних. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/osnovni-tendentsiyi-zovnishnoyi-polityky-spoluchenoho> (дата звернення: 08.10.2024)

44. Gaza, Ukraine, China - the next PM faces a crowded agenda on foreign affairs. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c255wyvgz9zo> (Accessed 08.10.2024)

45. The King and Diplomacy. URL: <https://www.royal.uk/the-king-and-diplomacy> (дата звернення: 06.10.2024)

46. The Commonwealth URL: <https://www.royal.uk/the-commonwealth> (Accessed 25.10.2024)

47. Constitutional Reform and Governance Act 2010. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/25/contents> (Accessed 25.10.2024)

48. Armed Forces Act 2021. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2021/35/contents> (Accessed 27.10.2024)

49. Маньковський Є.В. Чинник Brexit у зовнішній політиці Великої Британії. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку*. Випуск 2, 2024. С. 165-169.

50. List of Diplomatic Missions in United Kingdom. URL: <https://embassies.net/united-kingdom> (Accessed 01.11.2024)

51. The UK and international institutions, The Commonwealth, The European Union, The United Nations, NATO. URL: <https://www.thelifeinuktest.co.uk/study-guide/government-law-role/uk-international-institutions.php> (Accessed 01.11.2024)

52. Юрчишин В. Велика Британія після Brexit — не все пропало. Razumkov centre, Київ, 2022. С. 10

53. Кухарик В.В., Романюк Н.І. Економічна дипломатія Великої Британії. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Випуск 50, 2024. С. 78-82.

54. Климчук І. Особливості реалізації «м'якої сили» у зовнішній політиці Великої Британії на сучасному етапі. *Вісник Львівського університету Серія філос.-політолог. Студії*. 2023. Випуск 48. С. 246-251.

55. The diplomacy of 'Global Britain': settling, safeguarding and seeking status. Springer Nature. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-023-00489-x> (Accessed 14.11.2024)
56. Яковюк І.В., Землякова Л.Ю., Гнітій А.О. Дипломатія Великої Британії: проблеми розвитку в умовах геополітичної нестабільності. *Юридичний науковий електронний журнал*. №4, 2023. С. 760-763.
57. International development in a contested world: ending extreme poverty and tackling climate change. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/international-development-in-a-contested-world-ending-extreme-poverty-and-tackling-climate-change> (Accessed 20.11.2024)
58. Global Soft Power Index 2024. Brand Finance. URL: <https://brandfinance.com/press-releases/brand-finances-global-soft-power-index-2024-usa-and-uk-ranked-top-nation-brands-china-takes-third-place-overtaking-japan-and-germany> (Accessed 06.11.2024)
59. Soft Power and the UK's 'force for good' ambitions. The Foreign Policy Centre. URL: <https://fpc.org.uk/soft-power-and-the-uks-force-for-good-ambitions/> (Accessed 09.11.2024)
60. The Role of Royal Families in Diplomacy. Medium.com. URL: <https://medium.com/@christineazous/the-role-of-royal-families-in-diplomacy-4dd8d69452cb> (Accessed 08.11.2024)
61. MacDonald, S. FRSA and Dr Murray, A. Soft power at a turning point, a comparative analysis. British Council, 2024.
62. BBC World Service: Soft power and funding challenges. UK Parliament. URL: <https://lordslibrary.parliament.uk/bbc-world-service-soft-power-and-funding-challenges/> (Accessed 07.11.2024)
63. One Year On: How Has the Integrated Review Refresh Held Up? British Foreign Policy Group. URL: <https://bfpgrp.co.uk/2024/03/one-year-on-how-has-the-integrated-review-refresh-held-up/> (Accessed 15.11.2024)
64. Defence Diplomacy: A softer side of UK Defence. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5803/cmselect/cmdfence/792/report.html> (Accessed 16.11.2024)
65. UK support to Ukraine: factsheet. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-support-to-ukraine-factsheet/uk-support-to-ukraine-factsheet> (Accessed 16.11.2024)
66. 30,000 Ukrainian recruits trained in largest UK military training effort since Second World War. URL: <https://www.gov.uk/government/news/30000-ukrainian->

[recruits-trained-in-largest-uk-military-training-effort-since-second-world-war](#)

(Accessed 17.11.2024)

67. UN Peacekeeping in detail. UNA UK. URL: <https://una.org.uk/un-peacekeeping-detail> (Accessed 17.11.2024)

68. One fake news story fuelled riots across the country. How Russian propaganda affects the UK. URL: <https://svidomi.in.ua/en/page/one-fake-news-story-fuelled-riots-across-the-country-how-russian-propaganda-affects-the-uk> (Accessed 19.11.2024)

69. «Неминуча громадянська війна». Російська пропаганда — про протести у Великій Британії. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplyvi/post/35820/2024-08-12-nemynucha-gromadyanska-viyna-rosiyska-propaganda-pro-protesty-u-velykiy-brytanii/> (дата звернення: 19.11.2024)

70. UK-China relations. URL: <https://lordslibrary.parliament.uk/uk-china-relations/> (Accessed 19.11.2024)

71. An independent Scotland in Europe? Prospect Magazin. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/39363/an-independent-scotland-in-europe> (Accessed 12.11.2024)

72. Scotland's Yes movement: Inspired or disillusioned? BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-66983211> (Accessed 12.11.2024)

73. Зміна влади у Великій Британії: як поразка керівної партії на виборах вплине на політику щодо України. URL: <https://hromadske.ua/svit/227285-zmina-vlady-u-velykiy-brytaniyi-iak-porazka-kerivnoyi-partiyi-na-vyborakh-vplyne-na-polityku-shchodo-ukrayiny> (дата звернення: 20.11.2024)

74. The Windsor Framework - further detail and publications. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/the-windsor-framework-further-detail-and-publications> (Accessed 23.11.2024)

75. Implementing the Windsor Framework. URL: <https://ukandeu.ac.uk/explainers/implementing-the-windsor-framework/> (Accessed 24.11.2024)

76. Could Labour 'stop the boats'? URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cxe2y2eexm4o> (Accessed 24.11.2024.)

77. The Starmer story so far: what has Labour done in its first 100 days? URL: <https://www.theguardian.com/politics/2024/oct/12/the-starmer-story-so-far-what-has-labour-done-in-its-first-100-days> (Accessed 25.11.2024)

78. Labour in Power: Starmer's First Hundred Days. URL: <https://www.edelmanglobaladvisory.com/labour-power-starmer-first-hundred-days> (Accessed 25.11.2024)

79. Британія запустила масштабний аналіз своєї зовнішньої політики. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/09/10/7193856/> (Accessed 23.11.2024)

80. Дацків І. Україна у зовнішній політиці Великої Британії у добу національно-визвольних змагань. (1917-1921) *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини.* 2014. - Вип. 14. - С. 194-204.

81. Яковенко Н. Українсько-британські дипломатичні відносини впродовж рашистської агресії. *Україна дипломатична.* Випуск XXIV, 2024. С 165-175.

82. Безпекова угода з Великою Британією: що вона змінює у підтримці України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bezpekova-uhoda-z-velykoyu-brytaniyeyu-zmist-vyklyky/32793455.html> (Accessed 26.11.2024)

83. Half of Britons feel more concerned about the situation in Ukraine following Trump victory. URL: <https://www.ipsos.com/en-uk/half-britons-feel-more-concerned-about-situation-ukraine-following-trump-victory> (Accessed 26.11.2024)

84. Britain's new government pledges 'unwavering commitment' to Ukraine. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/britains-new-government-pledges-unwavering-commitment-to-ukraine/> (Accessed 27.11.2024)

85. Росія використовує Україну як полігон - заява Британії в ООН. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4735756-rosiia-vykorystovuie-ukrainu-yak-polihon-zaiava-brytanii-v-oon> (дата звернення: 27.11.2024)

86. Голова МЗС Великої Британії заявив, як закінчиться війна в Україні. URL: <https://www.unian.ua/war/viyna-v-ukrajini-golova-mzs-velikoji-britaniji-zayaviv-yak-zakinchitsya-viyna-12833034.html> (дата звернення: 27.11.2024)

87. Війна в Україні вступає у критичну стадію - міністр оборони Британії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3931147-vijna-v-ukraini-vstupae-u-kriticnu-stadiu-ministr-oboroni-britanii.html> (дата звернення: 27.11.2024)

88. В Європі коментують можливість відправки військ в Україну на тлі повідомлень медіа про "засекречені" перемовини Франції і Британії. URL: <https://www.holosameryky.com/a/troops-europe/7877360.html> (дата звернення: 27.11.2024)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Характеристика етапів формування зовнішньої політики Великої Британії та фактори, що вплинули на її формування

(складено автором за підрозділами 1.1 та 1.2)

	Етап формування зовнішньої політики Великої Британії	Фактори
1.	Середньовіччя і Ранній Новий Час (XI—XV століття)	- Острівне ізольоване географічне положення: можливість маневрувати між європейськими конфліктами; - династичні зв'язки: претензії на володіння у Франції та боротьба за французький престол; - Католицька церква: залежність від підтримки папства у зовнішніх справах.
2.	Колоніальна експансія і епоха імперії (XVII—XVIII століття)	- Морська перевага та економічна мотивація: заснування колоній, активна міжнародна торгівля; - геополітична конкуренція: протистояння з Францією та Іспанією за контроль над територіями й торговими шляхами, підтримка слабших держав для стримування домінування Франції;
3.	Наполеонівські війни і домінування у Європі (кінець XVIII — початок XIX століття)	- Колоніальні інтереси: захист імперії та експансія в Індії й Африці; - експансія Франції: стримування Наполеона через коаліції та дипломатію; - баланс сил: відновлення стабільності в Європі після Наполеона (Віденський конгрес, 1815).
4.	Ера Pax Britannica (XIX століття)	- Ідеологія ліберального інтервенціонізму та імперіалізму: «цивілізаційна місія» Британії в колоніях, колоніальна експансія; - Вільна торгівля: домінування у світовій економіці, зокрема через промислову революцію

Продовження таблиці А.1

5.	Друга половина XIX — початок XX століття	- Імперська конкуренція: підтримання статусу найбільшої колоніальної імперії у світі, невтручання у справи Європи протягом другої половини XIX століття для зміцнення імперії; - Перша світова війна: створення Антанти та баланс сил у Європі.
6.	Міжвоєнний період і Друга світова війна (1919–1945 роки)	- Версальсько-Вашингтонська система; - труднощі в управлінні колоніями, боротьба за збереження імперії; - образ прем'єр-міністра та моральний дух населення під час Другої світової війни; - участь у «Великій трійці» та формуванні повоєнного міжнародного порядку, створенні ООН.
7.	Післявоєнна епоха і деколонізація (1945–1960-ті роки)	- Занепад імперії: зменшення можливостей до утримання колоній, національно-визвольні рухи та вплив ООН; - Створення Британської Співдружності Націй; - Участь у Західному блоці, створення НАТО, поступова інтеграція з Європою.
8.	Холодна війна та постбіполярний світ (1960-ті — 1990-ті роки)	- Особливі відносини зі США, спільна участь у військових операціях, миротворчих місіях; - зменшення глобального впливу через продовження розпаду імперії; - посилення європейської інтеграції та завершення Холодної війни.
9.	Сучасний період (XXI століття)	- Продовження участі у військових операціях, миротворчих місіях; - участь у G7 та G20; - багатовекторність зовнішньої політики: економічна глобалізація, розширення впливу; - освіченого та розвинуте населення, широка залученість до прийняття зовнішньополітичних рішень - європейська дезінтеграція та вихід з ЄС.

ДОДАТОК Б

Рисунок Б.1 Стурбованість громадян Великої Британії впливом російського вторгнення в Україну [83]

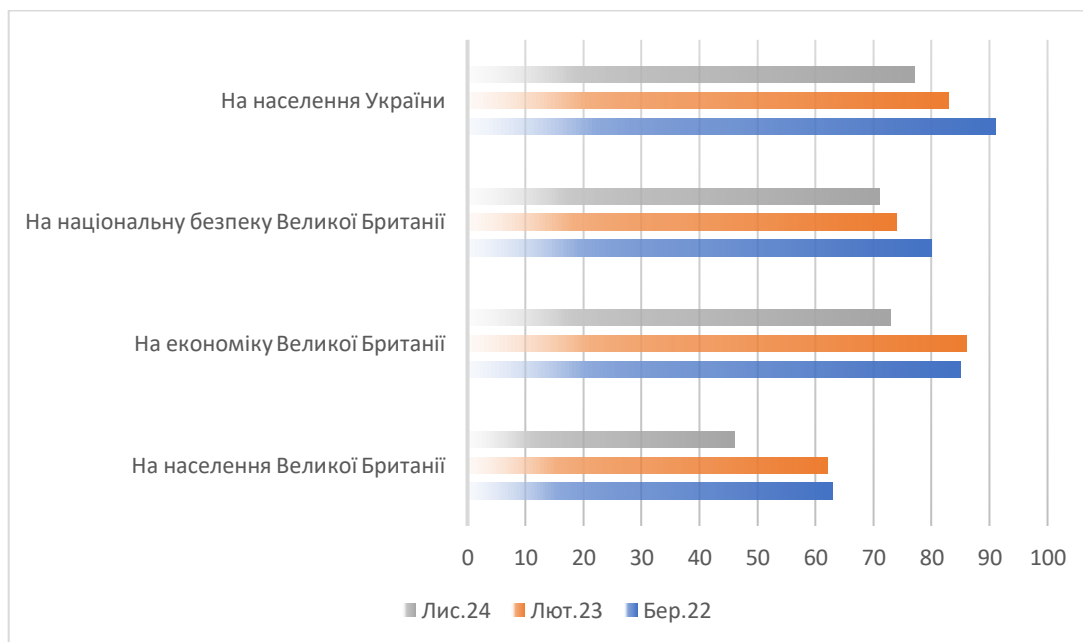

Рисунок Б.2 Підтримка населення Великої Британії ролі, яку їхня держава відіграє у війні в Україні (листопад 2024 р.) [83]

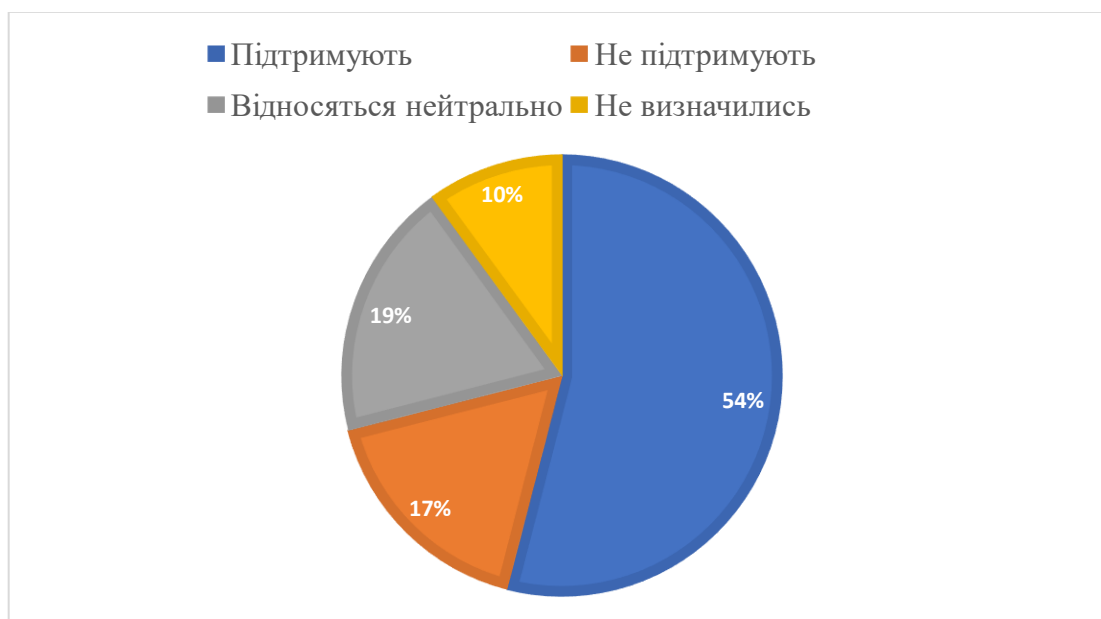

Рисунок Б.3 Думка громадян Великої Британії щодо обсягів підтримки України Великою Британією (листопад 2024) [83]

